

Actualisatie gedragscode gemeente Smallingerland

*b*uro *b*akker adviesburo voor ecologie

Actualisatie gedragscode gemeente Smallingerland

Status

Definitief

Datum

14 november 2016

Handtekening

Rudmer Zwerver

Inhoud

1 Inleiding	5
1.1 Aanleiding en doel	5
1.2 Toepassing van dit rapport	5
2 Flora- en faunawet	7
2.1 Wettelijk kader	7
2.2 Invulling van de zorgplicht	7
2.3 Vooruitblik nieuwe Wet natuurbescherming	7
3 Methode	9
3.1 Projectopzet	9
3.2 Bestaande gegevens	9
3.3 Veldverkenning	9
3.4 Opstellen werkprotocollen	9
4 Aanwezige flora en fauna	11
4.1 Introductie	11
4.2 Flora	11
4.3 Vogels	13
4.4 Vleermuizen	14

4.5	Waterspitsmuis	14
4.6	Das, Steenmarter en Otter	14
4.7	Vissen	15
4.8	Amfibieën en reptielen	16
4.9	Insecten	17
5 Soortenkaarten en Werkprotocollen		19
5.1	Inleiding	19
5.2	Beheerscategorieën	19
5.3	Natuurkalender	20
5.4	Soortkaarten	22
5.5	Werkprotocollen	33
5.6	Voorwaarden werkprotocollen	36
6 Monitoring en evaluatie		37
6.1	Monitoring	37
6.2	Evaluatie	37
7 Literatuur		39
B 1.1	Verspreidingskaarten flora en fauna	41

1 | Inleiding

1.1 Aanleiding en doel

Bij het beheer van groen en water is de aanwezigheid van beschermde flora en fauna een belangrijk aandachtspunt. Veel van de in de Flora- en faunawet beschermde soorten komen voor in bermen, berm sloten, parken en ander groen binnen de bebouwde kom. Afstemming van de beheermaatregelen op de aanwezigheid van beschermde soorten is nodig om lokale populaties duurzaam in stand te houden en om te werken binnen de kaders van de Flora- en faunawet.

Voor de implementatie van de Flora- en faunawet in het groenbeheer zijn gedragscodes beschikbaar. De gedragscode van Stadswerk (Gedragscode Flora- en faunawet bestendig beheer en onderhoud groenvoorziening, Vereniging Stadswerk Nederland en branchevereniging VHG 2014) sluit het beste aan bij het gemeentelijk groenbeheer. Voor het toepassen van deze gedragscode zijn werkprotocollen opgesteld, waarin de afstemming op beschermde soorten per beheermaatregel zijn uitgewerkt.

Voor de implementatie van de Flora- en faunawet heeft Buro Bakker in 2009 (Buro Bakker, 2010) voor de gemeente Smallingerland een rapport met bijbehorende soortkaarten en werkprotocollen (checklists) opgesteld. Deze werkprotocollen zijn gebaseerd op een gemeentebrede inventarisatie van soorten die beschermd zijn door de Flora- en faunawet. Inmiddels zijn de inventarisatiegegevens wettelijk verjaard. Daarom is een actualisatie uitgevoerd. In 2016 heeft een habitatverkenning plaats gevonden. Naast enkele veldwaarnemingen is dit rapport geactualiseerd met bestaande gegevens uit de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF). Ook de gedragscode waar de implementatie op gebaseerd is, is recent (2014) vernieuwd, en opnieuw goedgekeurd door het Ministerie van EZ. In deze geactualiseerde implementatie van de gedragscode zijn de nieuwste inzichten voor verantwoord groenbeheer opgenomen.

1.2 Toepassing van dit rapport

Dit rapport biedt werkprotocollen voor een aantal algemene werkzaamheden die vallen onder bestendig beheer conform de gedragscode van Stadswerk. Bestendig beheer betreft voortzetting van het (reguliere) onderhoud gericht op behoud van de bestaande situatie. Als door de werkzaamheden de situatie zal wijzigen, is sprake van niet bestendig beheer of van een ruimtelijke ingreep. Het gaat om de volgende typen werkzaamheden:

- Jaarlijks maaien van wegbermen;
- Schoffelen van een heestervak;
- Begeleidingssnoei in een laanbeplanting;
- Dunnen van een houtige beplanting;
- Uitmaaien van een sloot/slootoever en het najaar;
- Op profiel houden van een watergang (onderhoudsbaggeren).

Er is ook een aantal typen werkzaamheden waarvoor de gedragscode, met de in dit rapport opgenomen werkprotocollen, niet geldt omdat het geen bestendig beheer is. Enkele voorbeelden van kleine ruimtelijk ingrepen zijn:

- Het omvormen van een heestervak tot gazon;
- Aanbrengen van beplanting in een grasberm;
- Kappen van een laanbeplanting;
- Baggeren/open graven van een dichtgegroeide watergang;
- Intensivering van het onderhoud: bloemrijk grasland wordt gazon.

Bij twijfel over de toepassing van de werkprotocollen uit dit rapport moet altijd een door het Ministerie van Economische Zaken erkend ecooloog worden geraadpleegd. Dit is iemand die aantoonbare ervaring en kennis heeft op het gebied van soortspecifieke ecologie. De ervaring en kennis dient te zijn opgedaan doordat de ecooloog:

- op HBO-, dan wel universitair niveau een opleiding heeft genoten met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie;
- en/of op MBO niveau een opleiding heeft afgerond met als zwaartepunt de Flora- en faunawet, soortenherkenning en zorgvuldig handelen ten opzichte van die soorten;
- en/of als ecooloog werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau;
- en/of zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenbescherming en is aangesloten bij en werkzaam is voor de daarvoor in Nederland bestaande organisaties (zoals Zoogdiervereniging, RAVON, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, NJN, IVN, EIS Nederland, FLORON, SOVON, STONE, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, De Landschappen en Stichting Beheer Natuur en Landelijk gebied);
- en/of zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenmonitoring en/of -bescherming.

2 | Flora- en faunawet

2.1 Wettelijk kader

De Flora- en faunawet regelt de bescherming een aantal veelal zeldzame en kwetsbare planten- en diersoorten. De Flora- en faunawet hanteert drie verschillende beschermingsniveaus: een lichte, een matige en een zware bescherming. Voor soorten met een lichte bescherming geldt een algehele vrijstelling van de verbodsbepalingen. Voor soorten uit Tabel 2 en 3 voorkomen moet in principe ontheffing worden aangevraagd, tenzij wordt gewerkt conform een goedgekeurde gedragscode. De gedragscode geldt voor een drietal categorieën van werkzaamheden, te weten bestendig beheer en onderhoud, bestendig gebruik en ruimtelijke ontwikkeling en inrichting. Op grond van een goedgekeurde gedragscode geldt een vrijstelling voor deze drie categorieën bij soorten van Tabel 2. Bij soorten van Tabel 3 geldt alleen een vrijstelling voor de eerste twee categorieën. In het geval van ruimtelijke ontwikkelingen en inrichting kan bij soorten van Tabel 3 geen gebruik worden gemaakt van een gedragscode en moet als schade niet is te voorkomen een ontheffing worden aangevraagd.

Categorie	Werkzaamheden	Vrijstelling / ontheffing
Tabel 1	Alle soorten werkzaamheden	Te allen tijde vrijstelling
Tabel 2	- Bestendig beheer en onderhoud - Bestendig gebruik	Vrijstelling bij gebruik van maatregelen uit paragrafen 5.3 en 5.4.
	- Ruimtelijke ontwikkeling en inrichting	Vrijstelling bij gebruik van een project-specifiek werkprotocol
Tabel 3 / Vogels	- Bestendig beheer en onderhoud - Bestendig gebruik	Vrijstelling bij gebruik van maatregelen uit paragrafen 5.3 en 5.4
	- Ruimtelijke ontwikkeling en inrichting	Ontheffing nodig

Tabel 1 Overzicht van de beschermingsregimes en voor welk type werkzaamheden een vrijstelling geldt of een ontheffing vereist is.

2.2 Invulling van de zorgplicht

Voor alle soorten, ook niet-beschermden soorten en ongeacht vrijstelling of ontheffing, geldt de zorgplicht (artikel 2 Flora- en faunawet). De zorgplicht houdt in dat zoveel als redelijkerwijs mogelijk is schade aan planten en dieren wordt voorkomen. Door de uitvoering van de werkzaamheden te laten plaatsvinden volgens de in dit rapport uitgewerkte werkprotocollen wordt invulling gegeven aan de zorgplicht.

2.3 Vooruitblik nieuwe Wet natuurbescherming

Per 1 januari 2017 gaan de Flora- en faunawet, Natuurbeschermingswet en Boswet op in één nieuwe wet, te weten de Wet Natuurbescherming.

Ten aanzien van de Flora- en faunawet veranderen enkele zaken onder de Wet Natuurbescherming. De belangrijkste veranderingen zijn:

- De provincies worden het bevoegd gezag voor het verlenen van ontheffingen. Voor de gemeente Smallingerland betekent dit dat de provincie Friesland het bevoegd gezag wordt.
- Veranderingen in de lijst met beschermden soorten, met name op het gebied van planten, vissen en insecten. Zo zijn orchideeën en kleine modderkruipers straks niet meer beschermd (wel zorgplicht).
- Aan de lijst met beschermden soorten zijn ook nieuwe soorten toegevoegd. Dit zijn veelal akkerplanten en ernstig bedreigde dagvlinders en libellen. Deze soorten zijn zeer zeldzaam en komen niet voor binnen de gemeente.

- De gedragscodes blijven bestaan en blijven ook de werking houden zoals ze dat nu hebben. De gedragscodes moeten wel worden aangepast aan de nieuwe wet. De gedragscode van Stadswerk (Gedragscode Flora- en faunawet bestendig beheer en onderhoud groenvoorziening, Vereniging Stadswerk Nederland en branchevereniging VHG) blijft geldig tot 22 oktober 2019.
- Een vrijstelling van verbodsbepalingen voor Vogel- als Habitatrichtlijnsoorten (Tabel 3 en vogels) geldt nu alleen voor bestendig beheer als wordt gewerkt volgens een goedgekeurde gedragscode, maar geldt straks ook voor ruimtelijke ontwikkeling en inrichting.
- Onder de Wet Natuurbescherming geldt, net als onder de Flora- en faunawet, een zorgplicht (zie paragraaf 2.2.) voor alle in het wild levende dieren.

Ten aanzien van de werkprotocollen in deze rapportage zal de Wet Natuurbescherming zeer waarschijnlijk niet leiden tot aanpassingen. Wel zijn straks de volgende soorten niet meer beschermd:

- Kleine modderkruiper
- Daslook
- Brede orchis
- Rietorchis
- Waterdrieblad

Voor deze soorten blijft wel de zorgplicht gelden. Verder zijn dit, vanuit het oogpunt van natuurbeleving gezien, mooie soorten om het beheer op af te stemmen. Deze soorten zijn daarom wel meegenomen in deze rapportage en de werkprotocollen voorzien hierin.

Verder is het van belang dat als de herziende of nieuwe gedragscode Stadswerk gereed is, te beoordelen of de werkprotocollen nog steeds aansluiten op de gedragscode.

3 | Methode

3.1 Projectopzet

Het rapport 'Gedragscode bestendig beheer groenvoorzieningen voor de gemeente Smallingerland' zal worden geactualiseerd, met speciale aandacht voor de werkprotocollen en de verspreidingskaarten van beschermde soorten die daaraan ten grondslag liggen. In de werkprotocollen is benoemd hoe zorgvuldig gewerkt kan worden, zodat negatieve effecten op beschermde soorten zoveel mogelijk worden beperkt en het leefgebied duurzaam behouden blijft.

Gedurende twee velddagen op 12 mei en 25 mei 2016 is een veldverkenning uitgevoerd en zijn locaties in het gemeentelijk groen van Smallingerland bezocht. Voor het overige is er gebruik gemaakt van bestaande verspreidingsgegevens van beschermde soorten.

3.2 Bestaande gegevens

Door de gemeentelijke buitendienst zijn gegevens met betrekking tot beschermde flora aangeleverd. Andere bestaande gegevens zijn onder meer via verspreidingsatlassen (zie literatuurlijst) verzameld. Hierbij gaat het met name om NDFF (Nationale database Flora en Fauna). Deze gegevens zijn uitgevoerd en gebruikt voor de samenstelling van de verspreidingskaarten.

3.3 Veldverkenning

Op 12 mei en 25 mei 2016 zijn de meest kansrijke locaties bezocht die in beheer zijn bij de gemeente Smallingerland. Het gaat hierbij met name om wegbermen, bermsloten, parken en ander groen binnen de bebouwde kom. Prioriteit is gegeven aan de locaties met orchideeën en natuurvriendelijke oevers. Op deze locaties is niet alleen gelet op beschermde soorten, maar is ook naar de potentie voor het ontwikkelen van bijzondere vegetaties gekeken. Zo zijn de grotere groeiplaatsen van Pinksterbloem ingemeten vanwege het bloemrijke aanblik in het voorjaar en de potentiële geschiktheid voor andere bloeiende kruiden. De groeiplaatsen van Echte koekoeksbloem zijn ingemeten omdat deze locaties in potentie geschikt zijn voor meer zeldzame soorten zoals orchideeën. De Pinksterbloem en Echte koekoeksbloem zijn in deze rapportage verder aangeduid als gewenste soorten.

De locaties zijn beoordeeld op de potentiële geschiktheid als leefgebied voor beschermde soorten, waarbij is gekeken naar fysieke kenmerken, zoals vegetatiestructuur, breedte van een berm, landschapsstructuur, aangrenzend grondgebruik (agrarisch, stedelijk, natuur) en ouderdom van bomen.

3.4 Opstellen werkprotocollen

Voor de matig zwaar (Tabel 2), zwaar beschermde (Tabel 3), vogelsoorten en de gewenste soorten Echte koekoeksbloem en pinksterbloem zijn soortenkaarten (verspreidingskaarten) en werkprotocollen opgesteld. De soortkaarten geven per soort een overzicht van de toe te passen beschermingsmaatregelen en de locaties waar deze gelden binnen de gemeente Smallingerland. Hiervoor zijn de kaarten van 2008 met behulp van ARCGIS geactualiseerd met veldgegevens van 2016 en data uit NDFF. In de werkprotocollen zijn per activiteit de beschermingsmaatregelen weergegeven, waarbij een koppeling is gemaakt met de beschermde soorten.

4 | Aanwezige flora en fauna

4.1 Introductie

Per soort is de ecologie en de aanwezigheid binnen de gemeente uitgewerkt. Bij de flora wordt er een onderscheid gemaakt tussen beschermde soorten en gewenste soorten. Deze laatste groep planten zegt iets over de potentie tot het ontwikkelen van meer bijzondere vegetaties. De verspreidingskaarten zijn opgenomen in bijlage 1.

4.2 Flora

Beschermde soorten

Brede orchis (Tabel 2 FFwet)

De Brede orchis is bekend van een groeiplaats aan de Hooglandswijk te Drachten. Hier staan ongeveer 30 exemplaren van de soort. Uit bestaande gegevens blijkt dat er ook een groeiplaats is op het sportveld van de Drachtster Boys, waarschijnlijk op de oever van een natuurlijke watergang. Een derde groeiplaats bevindt zich in het buitengebied van de Alde Feanen.

De plant groeit op niet te voedselrijke, natte grond met een basische invloed van het grondwater of van de bodem. Hij komt voor in veel verschillende biotopen, van moerassige weilanden, bosopslag en moerassen.

Daslook (Tabel 2 FFwet)

Daslook komt voor op een aantal locaties in Drachten als ondergroei onder bos- en of struikopstanden, meestal nabij tuinen. Op sommige plaatsen worden deze vegetaties ook zichtbaar door de burgers onderhouden, men ervaart dit kennelijk als waardevolle elementen in de wijk.

Oorspronkelijk komt Daslook uitsluitend voor in Zuid-Limburg en enkele exemplaren in de buurt van Den Haag. In de rest van het land is de soort beperkt tot landgoedbossen, parken en tuinen als stinzenplant waar deze zijn uitgezaaid of verwilderd (Weeda et al., 1991).

Prachtklokje (Tabel 2 FFwet)

Het Prachtklokje is buiten beschouwing gelaten. Exemplaren van deze plant die zich buiten Zuid Limburg bevinden zijn vrijwel nooit van wilde oorsprong en zijn daarom niet beschermd.

Rietorchis (Tabel 2 FFwet)

De Rietorchis komt op verscheidene plekken in de bebouwde kom van Drachten voor. Vaak is dat op locaties die in beheer zijn bij de Gemeente Smallingerland. Buiten Drachten wordt de soort vooral aangetroffen in het landelijk gebied en in natuurgebieden zoals de Oude Venen.

De Rietorchis groeit in tegenstelling tot de meeste orchideeënsoorten op een relatief voedselrijke bodem, welke vaak enigszins zuur is. Bij hogere zuurgraden verdwijnt zij echter. Een andere belangrijke voorwaarde is dat de bodem in de lente vrij lang vochtig blijft, waarbij de bodem ook niet te lang volledig onder water moet staan (Weeda et al., 1994). Op enkele locaties in de bebouwde kom van Drachten is deze soort aangetroffen. Vindplaatsen nabij het Karmelklooster hebben mogelijk wel een natuurlijke oorsprong aangezien hier, als gevolg van de aanleg van een grondwal, leemhoudend zand is verplaatst. Groeiplaatsen in de wijk Fennepark zijn overduidelijk aangeplant en met een 'kluit' in de bestaande vegetatie geplaatst. Naar verwachting heeft de soort zich vanuit deze aanplant verder uitgezaaid of zal deze zich hiervandaan verder uitzaaien.

Waterdrieblad (Tabel 2 FFwet)

Waterdrieblad is een moerasplant van relatief voedselarme en licht zure omstandigheden. Hij kan met zijn stengels uitgestrekte matten vormen en is de pionier in het verlandingsproces. Het komt vaak voor op plekken waar twee verschillende watertypen elkaar raken (Weeda et al., 1988).

In 2008 zijn enkele exemplaren van deze middelzwaar beschermde soort aangetroffen langs de oevers van de nieuwbouwwijk Fennepark, waaromheen een brede waterpartij is aangelegd met een zacht glooiende oever. Het betrof het door de gemeente beheerde deel. De soort was echter ook aanwezig in de particuliere tuinen aan overzijde van de waterpartij. Aangenomen kan worden dat de vindplaats een niet-wilde herkomst heeft. Uit NDFF blijkt dat Waterdrieblad in Drachten ook nog voorkomt aan de Burmanialaan en aan de Zuiderhogeweg.

Soorten van de Rode lijst

Bolderik (Rode lijst: Ernstig bedreigd)

Enkele exemplaren van deze soort zijn aangetroffen in een recent ingezaaide strook langs de Burmanialaan in de bebouwde kom van Drachten. Aangenomen kan worden dat deze deel hebben uitgemaakt van het gebruikte zaadmengsel.

Bolderik wordt in Nederland in de wilde variant uitsluitend in zuid Limburg en op enkele plaatsen langs de grote rivieren in de provincie Utrecht en Gelderland aangetroffen. Indien de soort op andere plaatsen wordt gevonden is deze uitgezaaid (www.soortenbank.nl).

Brede waterpest (Rode lijst: Gevoelig)

In een aantal sloten die vallen onder gemeentelijk beheer komt Brede waterpest voor. Dit groeit, net als het veel algemenere Smalle waterpest in voedselrijk water, maar lijkt meer beperkt te zijn tot sloten met helder water. Hij komt op bijna alle grondsoorten voor, van venige tot humusarme bodems. Tegenwoordig komt de soort voornamelijk in geïsoleerde wateren zoals vijvers en afgravingen (Weeda et al., 1991).

Dubbelloof (Rode lijst: Gevoelig)

Dubbelloof groeit in de wijk Himsterhout in het zuidwesten van Drachten.

Het is een varen die in Nederland vrij zeldzaam voorkomt op humusrijke, zure en vochtige grond. Vaak langs al dan niet droogvallende sloten en rabatten in de halfschaduw van bijvoorbeeld houtwallen en lichte bossen (Weeda et al., 1985).

Kamgras (Rode lijst: Gevoelig)

Kamgras wordt op enkele plaatsen in Drachten aangetroffen. De kans is groot dat deze soort deel heeft uitgemaakt van het zaadmengsel. Kamgras is een weidegras van vochthoudende, tamelijk voedselrijke bodem. Het groeit op allerlei grondsoorten, maar sterk zure grond wordt gemeden. Een stabiele omgeving, waarbij geen langdurige vocht of droogte of strenge vorst voorkomt vormt de juiste omstandigheden voor deze soort. Hij is niet zeer zeldzaam in Nederland al is de soort de laatste jaren wel sterk achteruitgegaan. (Weeda et al., 1994)

Krabbenscheer (Rode lijst: Gevoelig)

Krabbenscheer is een waterplant die in veel verschillende typen water voorkomt, waarmee het niet duidelijk is hoe kritisch de soort in werkelijkheid is. Over het algemeen staat zij in min of meer voedselrijk, van zwak zuur tot zwak basisch water. Een bijzonder kenmerk is dat deze soort zeer actief voedingsstoffen opneemt en daarmee in relatief korte tijd wateren voedselarmer kan maken. Elke winter zinken de planten naar de bodem en in de lente komen deze weer boven. Er kunnen zich uitgestrekte matten vormen. Als er geen beheer op plaats vindt, is deze plant in staat om zijn eigen leefgebied te vernietigen door deze te laten verlanden (Weeda et al., 1991). Om het areaal aan Krabbenscheer te behouden is het daarom van belang om gefaseerd de planten uit het water te verwijderen, zodat open water aanwezig blijft. Dit is tegelijk een effectieve maatregel om nutriënten af te voeren. Hier heeft ook de Groene glazenmaker profijt van, de soort die van deze plant afhankelijk is.

Krabbenscheer komt op vrij veel plaatsen in Smallerland voor. Zowel in Drachten als langs de Kanaaldyk zijn groeiplaatsen aanwezig. Overige groeiplaatsen bevinden zich doorgaans in het buitengebied.

Plat fonteinkruid (Rode lijst: Kwetsbaar)

Plat fonteinkruid kwam tot voor kort nog algemeen voor in zuidoost Fryslân, maar laat sinds enkele decennia een opvallende achteruitgang zien. Het groeit in zowel ondiep water als in water dat meer dan een meter diep is, maar vermijdt water met een al te sterke golfslag. Landelijk wordt het het meest aangetroffen op laagveen (Weeda et al., 1991).

De soort werd in 2008 aangetroffen in de omgeving van De Veenhoop, op de hoek van de Kraenlanswei en de De Flearbosk, maar ook langs de Kanaeldyk en ten noorden van de Veenhooper Petgaten langs de Bûtendiken. Ten zuiden van De Leijen werd het aangetroffen in een sloot langs de Wâldwei. Uit bestaande gegevens blijkt dat er ook een groeilocatie aanwezig langs de Wetterwille in Drachten.

Stijve ogentroost (Rode lijst: Gevoelig)

Stijve ogentroost is niet een extreem kritische soort en komt op verschillende soorten grond voor. Wel is een matige schraalheid van de bodem van belang en een laagblijvende gemaaide of begraaide grasvegetatie. (Weeda et al., 1988).

Deze soort werd evenals de Rietorchis in de nabijheid van het Karmelklooster in het zuiden van Drachten aangetroffen. Daarnaast is de soort aanwezig in het Fennepark in Drachten noordoost. Voor het overige bevinden groeiplaatsen zich in het buitengebied.

Stomp fonteinkruid (Rode lijst: Kwetsbaar)

Deze waterplant is op diverse plekken in de bebouwde kom van Drachten aanwezig. Ook in het buitengebied van de Alde Feanen en de Veenhoop komt de soort voor.

Het groeit in sloten en waterpartijen met helder water en een zandige bodem zonder een dikke modderlaag. Net als Plat fonteinkruid heeft de soort een voorkeur voor helder, matig voedselrijk water al zoekt Stomp fonteinkruid doorgaans minder diep water op (Weeda et al., 1991).

Gewenste plantensoorten

De grotere groeiplaatsen van Pinksterbloem zijn ingemeten vanwege het bloemrijke aanblik in het voorjaar, de potentiële geschiktheid voor andere bloeiende kruiden en omdat deze locaties in potentie geschikt zijn voor meer zeldzame soorten zoals orchideeën.

Echte Koekoeksbloem

De Echte Koekoeksbloem is niet beschermd en staat ook niet op de rode lijst maar kan worden gezien als indicatorsoort. Echte Koekoeksbloem vormt vaak het voorportaal in het verschrallingsproces naar meer bijzondere vegetaties en planten zoals orchideeën. Daarnaast is het een beeldbepalende bloem. Op plekken waar Echte koekoeksbloem groeit is er sprake van een matig voedselrijke bodem en een extensief maaieregime.

Pinksterbloem

Deze algemene plant is niet beschermd. Maar Pinksterbloem indiceert wel een vochtige bodem en is een van de weinige nog algemeen voorkomende bloeiende planten. Pinksterbloem is bovendien een aantrekkelijke plant die over het algemeen hoog wordt gewaardeerd. Alleen de grotere groeiplaatsen van Pinksterbloem zijn geïnventariseerd.

4.3 Vogels

In vrijwel in het gehele areaal van openbaar groen zijn broedende vogels te verwachten. Het verstoren van alle broedende vogels, ongeacht de soort, is volgens de Flora- en faunawet verboden. Verstoring is gemakkelijk te voorkomen door bepaalde werkzaamheden buiten het broedseizoen uit te voeren. Vogels die in bomen, bermsloten en -oevervegetaties broeden zullen niet verstoord worden door maai-beheer, omdat dit in de praktijk pas na het broedseizoen plaatsvindt. Omdat vogels binnen een groot deel van het gemeentelijk groen tot broeden kunnen komen en nestlocaties van jaar tot jaar kunnen verschillen levert een volledige broedvogelinventarisatie weinig bruikbare informatie op. In plaats van een dergelijke inventarisatie wordt de omgang met broedvogels gereld met behulp van de checklist (zie paragraaf 5.5). Broedvogels zijn daarom niet meegenomen in het veldverkenning.

4.4 Vleermuizen

Vleermuizen worden in het algemeen niet geschaad door bestendig beheer, onderhoud en gebruik. Als vaste verblijfplaatsen maken ze gebruik van hoge objecten zoals gebouwen of holten in oude bomen. Ze foerageren op uiteenlopende plaatsen, zoals boven waterpartijen, onder straatlantaarns of langs bosranden. Hun vaste vliegroutes lopen langs lijnvormige elementen in het landschap zoals houtwallen, lanen en huizenrijen. Verblijfplaatsen en foerageerlocaties worden niet geschaad, zolang er sprake is van onderhoud. Zodra er sprake is van ruimtelijke ingrepen (o.a. kappen van bomen) is het wel mogelijk omdat deze verblijfplaatsen kunnen vernietigen. Ook kunnen ingrepen het landschap dusdanig veranderen dat foerageergelegenheden of ook vliegroutes (bijvoorbeeld bij de kap van bomenrijen) verloren gaan. Hierom geldt ook voor vleermuizen net als bij vogels dat deze afdoende 'afgedekt' kunnen worden met behulp van de checklist (zie verder paragraaf 5.5) ten behoeve van voorbereiding en handhaving. Een nadere inventarisatie is niet uitgevoerd.

4.5 Waterspitsmuis

Geschikt biotoop voor de Waterspitsmuis bestaat uit sloten en andere waterpartijen die een goed ontwikkelde oever- en onderwatervegetatie hebben. Tevens is het van belang dat het water van redelijke kwaliteit is. Dat wil zeggen redelijk tot zeer helder en met een rijk onderwaterleven van macrofauna, waarmee deze soort zich al duikend voedt.

Leefgebieden bevinden zich op de locaties waar in 2009 Waterspitsmuizen werden gevangen. Verder zijn de waarnemingen van Waterspitsmuizen uit NDFF gebruikt. Een groot deel van deze waarnemingen betreft vondsten in braakballen. Deze waarnemingen betreffen niet de locaties waar de muizen daadwerkelijk leven. Kerkuilen hebben een actieradius van ongeveer een kilometer en binnen een kilometer van de braakbalvondst zijn dan vrijwel zeker waterspitsmuizen aanwezig. De drie locaties uit 2009 bevinden zich allemaal op gemeentelijke gronden (Butendiken, Drachtsterheawei en Krite). Uit de bestaande gegevens zijn geen leefgebieden op gemeentelijke gronden bekend. Uit deze gegevens blijkt wel dat er in de omgeving van Goeingahuizen, Jan Durkspolder, Veenhoop en de oeverlanden van de Leijen rekening met dit zeldzame dier dient te worden gehouden.

4.6 Das, Steenmarter en Otter

Das

De Das leeft in over het algemeen in relatief rustige gebieden, al blijven deze niet beperkt tot de natuurgebieden. Deze soort leeft in holen onder de grond. Eén familie heeft een stelsel van één hoofdburcht en meerdere bij- of vluchtburchten. Dus meestal is het zo dat als er één dassenhol aanwezig is, er nog meer holen in de directe nabijheid zijn. De burchten worden over het algemeen in reliëfrijke grond gemaakt. Het foerageergebied is veel groter en kan enkele kilometers beslaan in de omtrek van de burchten. Het dieet bestaat voornamelijk uit naaktslakken, wormen, kleine zoogdieren en amfibieën, maar ook vruchten en bijvoorbeeld maïs.

Het gebied Legauke ten zuiden van Opeinde is een voormalig leefgebied van de Das. Tijdens veldwerk in 2009 werden hier geen recente bewoningssporen van dassen aangetroffen. Ook uit bestaande gegevens (NDFF) zijn, afgezien van enkele verkeersslachtoffers, geen recente waarnemingen van dassen bekend. Om die reden wordt er in de gedragscode verder geen aandacht meer besteed aan de Das.

Steenmarter

De Steenmarter leeft vaak op zolders van leegstaande panden en extensief gebruikte schuren, maar eventueel ook in boomholtes of uilenkasten. Hij heeft zich goed aan te weten passen aan een stedelijke leefomgeving, waar hij onder andere leeft van afval. Zijn natuurlijke dieet is zeer gevarieerd, zoals eieren, kleine zoogdieren en amfibieën, insecten, maar ook fruit en ander plantaardig materiaal.

Sinds de jaren 60 heeft de Steenmarter zich in Nederland sterk uitgebreid. Deze voorheen uitermate schuwe soort wordt tegenwoordig veel vaker in de buurt van mensen aangetroffen. Ook in de Gemeente Smallingerland kan de soort vrijwel overal worden aangetroffen (NDFF). Verblijfplaatsen

bevinden zich meestal in leegstaande panden of extensief gebruikte schuren. Derhalve zullen Steenmarters die verblijven in de gemeente weinig hinder van onderhoudswerkzaamheden ondervinden. Bovendien is de Steenmarter een ware opportunist die zich gemakkelijk aanpast aan veranderingen in de omgeving. Volgens bestaande gegevens (NDFF) wordt de Steenmarter ook in Drachten aangetroffen. Deze dieren zullen van de door de gemeente beheerde groenvoorzieningen in meer of mindere mate gebruik maken. Van verblijfplaatsen is echter geen sprake waardoor dieren weinig hinder van werkzaamheden zullen ondervinden.

Otter

De Otter leeft in en bij water waar hij zich voornamelijk voedt met vis. Over het algemeen is zijn leefgebied beperkt tot natuurgebieden waar relatief veel rust heerst en verlaat hij deze gebieden slechts op zoek naar nieuwe territoria. Dit is voornamelijk het geval bij jonge mannetjes.

De Otter heeft zich de laatste jaren flink uitgebreid in Fryslân. De soort is momenteel veel van zijn oorspronkelijke leefgebied terug aan het innemen. In de Jan Durkspolder, de Leijen en in alle grote wateren rondom de Veenhoop is de Otter de laatste 5 jaar waargenomen. In Drachten leeft het dier langs de rand van het havengebied. De Otter komt vooral voor in grotere wateren. Deze zijn doorgaans niet in beheer bij de gemeente Smallingerland en het is daarom niet aannemelijk dat Otters hinder van beheersmaatregelen zullen ondervinden.

4.7 Vissen

Alle vier de vissoorten waar onderzoek naar is gedaan zijn in meer of mindere mate afhankelijk van een goede waterkwaliteit, waarbij een goed ontwikkelde oever- en onderwatervegetatie van belang zijn.

Kleine modderkruiper

De Kleine modderkruiper komt voor in langzaam stromende en stilstaande wateren van verschillende afmetingen. Ondiepe en kleinere wateren hebben de voorkeur al wordt de soort ook aangetroffen in grotere meren, zij het in lagere dichtheden. Er bestaat tevens een lichte voorkeur voor een zandige bodem, al worden slibrijke bodems niet gemeden. Deze soort is evenals de Grote modderkruiper in staat te overleven in zeer zuurstofarme omstandigheden (Brouwer, et al., 2008)

In 2009 werd veldonderzoek naar de soort gedaan door Buro Bakker. Daarbij werd vastgesteld dat het zwaartepunt van de soort ligt rondom de Veenhoop. Hier werden vrij veel vangsten gedaan. Vooral langs de Bûtendiken komt de soort op veel plaatsen voor. De overige vangsten werden gedaan nabij de Leijen. Uit bestaande gegevens (NDFF) blijkt dat de soort in 2014 en 2015 werd gevangen op twee locaties langs de A7. In 2012 is de Kleine Modderkruiper op diverse locaties in het Fennepark aangetroffen, in watergangen die in beheer zijn bij de gemeente Smallingerland. Net als bij de vangstlocaties in 2009 dient op deze locaties rekening met de soort te worden gehouden.

Grote modderkruiper

De Grote modderkruiper is gebonden aan schoon water, dat wil zeggen, hij reageert negatief op vervuiling. Een rijke onderwatervegetatie is van belang, waarbij deze soort ook kan leven in bijna dichtgegroeide wateren. Waterplanten met fijne bladeren zoals waterpest zijn van belang als voor deze soort om in te kunnen paaien. Deze soort is aangepast om onder zeer zuurstofarme omstandigheden te overleven. Ingegraven in de modder kan deze vis in de bodem van drooggevallede wateren een jaar overbruggen (www.ravon.nl; Brouwer et al., 2008).

De Grote modderkruiper is in 2011 vastgesteld op een drietal locaties rond de Eastersanning ten zuiden van Oudega. In 2008 is de soort vastgesteld langs de Kanaeldyk bij de Veenhoop en in polder Het Bild ten zuidoosten van de Leijen. In een poldersloot in gehucht Het Zuid, ten zuiden van Drachten werd het dier in 2011 gevangen. Tenslotte kan deze bijzonder vis worden verwacht in de polder ten oosten van de N31 tussen Drachten en Drachtstercompagnie. In de watergangen die in beheer zijn bij de gemeente Smallingerland is de Grote modderkruiper niet aangetroffen. Maar in de hierboven beschreven gebieden is het wel raadzaam met de aanwezigheid van de Grote Modderkruiper rekening te houden.

Bittervoorn

De Bittervoorn komt verspreid over heel Nederland voor in zowel stilstaand als zwak stromend water. De soort komt niet tot nauwelijks voorin wateren ondieper dan 50 cm, maar kiest wel voor de smallere watergangen zoals sloten en smalle vaarten. In grotere wateren wordt deze soort niet tot nauwelijks aangetroffen. De Bittervoorn is afhankelijk van het voorkomen van zoetwatermossels, voor de voortplanting. De bodem van het water moet zanderig tot modderig zijn en niet te helder. Er moet voldoende zwevend materiaal voorhanden zijn om te kunnen filteren.

Er is een oude waarneming (1980) bekend van de Bittervoorn uit de Leijen. Of de soort hier nog steeds aanwezig is, is onzeker. Op overige locaties werd de soort niet aangetroffen. Er hoeft in de gemeente Smallingerland geen rekening met deze soort te worden gehouden.

Rivierdonderpad

De soort wordt meestal aangetroffen in grote diepe wateren, waarbij hij een stenige ondergrond prefereert. Langs oeverbeschoeiingen van basaltblokken of natuursteen kunnen soms hoge dichtheden worden aangetroffen, hier kan de Rivierdonderpad goed schuilplaatsen vinden. Het is geen kritische soort en stelt weinig eisen aan zijn leefomgeving.

In de gemeente Smallingerland is de Rivierdonderpad alleen bekend uit de Leijen en de Wildlanden (NDFF). In deze gebieden dient bij stenig substraat of een oeverbeschoeiing van stenig materiaal rekening te worden gehouden met de Rivierdonderpad. Binnen de door de gemeente Smallingerland beheerde wateren zal deze situatie zich niet of nauwelijks voordoen. De Rivierdonderpad wordt buiten beschouwing gelaten.

4.8 Amfibieën en reptielen

Heikikker

Het voortplantingsbiotoop van de Heikikker bestaat uit ondiepe stilstaande wateren met oevervegetatie. Hij komt voornamelijk voor in veengebieden waar tevens de aanwezigheid van laag struweel en hoge kruidige gewassen van belang is. Hij komt voor in voedselarm water met een relatief hoge zuurgraad. Een zandige en geen modderige bodem is van belang (www.ravon.nl; Creemers & van Delft, 2009).

De Heikikker is bekend uit de Jan Durkspolder, de Kraanlanden, de Boornbergumer Petten en een paar kleinere moerasgebiedjes rondom de Veenhoop (NDFF). In de door de Gemeente beheerde watergangen die grenzen aan deze gebieden werden echter geen Heikikkers of larven vastgesteld. De dieren zijn kennelijk sterk aangewezen op deze natuurgebieden en maken weinig of geen gebruik van het omliggende landschap. Het betreft in alle gevallen relatief kleine geschatte populaties van enkele tientallen tot maximaal duizend exemplaren (Bogert, 2005). Hierdoor zal dispersie en noodzaak tot het koloniseren van nieuwe gebieden vermoedelijk laag zijn. Ook op andere als geschikt beoordeelde locaties in de Gemeente Smallingerland werd de Heikikker niet aangetroffen en wordt daarom verder buiten beschouwing gelaten.

Poelkikker

De Poelkikker is voornamelijk afhankelijk van een goede waterkwaliteit. Hij lijkt een voorkeur te hebben voor landschapstypen heide en hoogveen, maar het water moet vooral helder en voedselarm zijn. Hij komt namelijk ook voor in halfnatuurlijke graslanden, agrarisch gebied en laagveen, maar wordt zeer weinig aangetroffen rond infrastructuur. Een goede vegetatieontwikkeling is van belang, maar ondergeschikt aan de waterkwaliteit (www.ravon.nl; Creemers & van Delft, 2009).

Het leefgebied van de Poelkikker in de gemeente Smallingerland beperkt zich tot het grensgebied met de gemeente Opsterland in de omgeving van Beetsterzwaag. Hier is een waarneming bekend die zich net in de gemeente Smallingerland bevindt. Uit overige delen van de Gemeente Smallingerland is de Poelkikker niet bekend. In deze regio dient rekening te worden gehouden met de aanwezigheid van de Poelkikker in onbeschaduwde, goed begroeide, voedselarme en schone wateren, voor zover dit voorkomt in het door de Gemeente Smallingerland beheerd terrein.

In de rest van de Gemeente Smallingerland komt de soort niet voor.

4.9 Insecten

Groene glazenmaker

De Groene glazenmaker is een strikt beschermde libellensoort (tabel 3). De soort wordt aangetroffen in bredere sloten en wijken en is voor de voortplanting strikt gebonden aan redelijk tot goed ontwikkelde krabbescheervegetaties. Krabbescheer is de enige plant waarin deze soort haar eieren legt. De larven leven gedurende enkele jaren onderwater. Hierbij verschuilen ze zich tussen de bladeren van de stevige Krabbescheerplanten tegen bijvoorbeeld vissen. De soort plant zich alleen daar voort waar de Krabbescheer jaarlijks velden vormt. Krabbescheer is echter in staat om het eigen biotoop te vernietigen door deze in enkele jaren volledig te laten verlanden. In vergaande verlanding kan Krabbescheer niet overleven en maakt hiermee het biotoop voor de Groene glazenmaker ongeschikt (Kalkman et al., 2002). Daarom is een gefaseerd schoningsbeheer voor beide soorten van levensbelang.

Nederland herbergt de grootste Europese populatie van de Groene glazenmaker, waarvan weer een zeer belangrijk deel in Fryslân voorkomt, ook in de gemeente Smallingerland. De verspreiding van deze soort is goed bekend, maar nieuwe voortplantingsplaatsen worden nog steeds ontdekt.

Uit bestaande gegevens (NDFF) blijkt dat de Groene glazenmaker voorkomt in de omgeving rondom de Veenhoop. Met name in de bermsloten van de Kraenlanswei dient rekening te worden gehouden met deze soort. Ook langs de Butendiken kan de Groene glazenmaker voorkomen. In Drachten plant de soort zich voort in de Krabbescheer velden langs de Meer. De grootste populatie bevindt zich echter in de poldersloten van het gebied tussen Drachten en Drachtstercompagnie. Deze sloten worden over het algemeen niet door de Gemeente Smallingerland beheerd.

Gestreepte Waterroofkever

Deze soort is afhankelijk van schoon en vooral helder water, omdat het een zichtjager is. Hierbij is het van belang dat hij dekking in de vorm van vegetatie heeft van predatoren, maar ook om vanuit de vegetatie te jagen.

Uit onderzoek is bekend dat de Gestreepte Waterroofkever voorkomt in het Polderhoofdkanaal tussen de Veenhoop en Nij Beets. Tijdens dit onderzoek is het dier in de naastgelegen sloten van het kanaal, ondanks zeer intensief onderzoek, niet aangetroffen (Koese, 2008). Het dier is ook bekend uit sloten bij de kruising Gearen - Domela Nieuwenhuisweg. En uit de bermsloten van de Butendiken. In de omgeving van deze locaties dient rekening met de aanwezigheid van de Gestreepte Waterroofkever te worden gehouden.

5 | Soortenkaarten en Werkprotocollen

5.1 Inleiding

De veldverkenning betreft geen volledige inventarisatie van het gemeentelijk groen, hierdoor kunnen soorten zijn gemist. Middels monitoring kan dit worden ondervangen (zie verder Hoofdstuk 6).

Locaties met soorten van Tabel 2 en/of 3 zijn per soort aangegeven en zijn opgedeeld per beheerscategorie. Locaties waar zich meerdere soorten van de Rode Lijst en/of Tabel 1 bevinden, zijn aangemerkt als hotspot of kansgebied. Een beschrijving van de beheerscategorieën volgt in de volgende paragrafen.

Soortgroep	Soort	Overig- en streng beschermd	Rode lijst
Amfibieën	Poelkikker	Ffwet 3	Kwetsbaar
Flora	Bolderik	-	Kwetsbaar
	Brede orchis	FF wet 2	Kwetsbaar
	Brede waterpest	-	Gevoelig
	Brede wespenorchis	FF wet 1	-
	Daslook	FF wet 2	Thans niet bedreigd
	Dubbelloof	-	Gevoelig
	Kamgras	-	Gevoelig
	Krabbenscheer	-	Gevoelig
	Plat fonteinkruid	-	Kwetsbaar
	Rietorchis	FF wet 2	Thans niet bedreigd
	Stijve ogentroost	-	Gevoelig
	Stomp fonteinkruid	-	Kwetsbaar
	Waterdrieblad	FF wet 2	Gevoelig
	Echte Koekoeksbloem	-	-
	Pinksterbloem	-	-
Zoogdieren	Waterspitsmuis	FF wet 3	Kwetsbaar
Insecten	Groene glazenmaker	FF wet 3	Bedreigd
	Gestreepte waterroofkever	FF wet 3	-
Vissen	Kleine modderkruiper	FF wet 2	Thans niet bedreigd
	Grote modderkruiper	FF wet 3	Kwetsbaar

Tabel 2 Overzicht van waargenomen overig- en streng beschermde soorten en aandachtsoorten binnen het gemeentelijk groen van de gemeente Smallingerland.

5.2 Beheerscategorieën

Voor het duurzaam behoud van de aanwezige beschermde soorten uit tabel 2 en 3 is het nodig het groenbeheer op deze soorten af te stemmen. Dit hangt enerzijds af van de aard van de werkzaamheden, anderzijds ook van de soort of soorten die op de betreffende locatie voorkomt of -komen.

Hiervoor zijn verschillende beheerscategorieën opgesteld. Per categorie wordt telkens de soort of soorten die eronder vallen beschreven. Hierbij worden kort de kenmerken van de soort zelf en het leefgebied beschreven zodat dit ook in het veld herkend kan worden. Vervolgens wordt beschreven wat de periode is waarin gewerkt kan worden, maar ook welke andere voorschriften er gelden bij het uit te voeren beheer. Dit is per categorie verschillend en heeft te maken met de verschillen in levenswijzen van de soorten. Tevens worden er enkele foto's getoond van de betreffende soort(en) en uiteraard de kaart waaruit blijkt waar de soort is aangetroffen binnen de gemeente. De te ondernemen maatregelen en aanpassingen in het beheer per beheerscategorie worden tevens genoemd en ondervangen in de werkprotocollen, beschreven in de volgende paragraaf.

De volgende beheerscategorieën worden onderscheiden:

1. Bermen en oevers met Rietorchis
2. Bermen en oevers met Brede orchis
3. Park met Daslook
4. Water en oever Waterdrieblad
5. Bermen en oevers met Waterspitsmuis
6. Water met Groene glazenmaker
7. Water met Gestreepte waterroofterver
8. Water met Kleine Modderkruiper
9. Water met Grote modderkruiper

5.3 Natuurkalender

Hieronder is de natuurkalender afgebeeld. In deze kalender is precies op te zoeken in welke periode de werkzaamheden kunnen worden uitgevoerd, indien er één van de zwaarder beschermde soorten aanwezig is.

Tabel 3 Natuurkalender. Voor elke aangetroffen soort is in de bovenstaande tabel aangegeven welke periode wel of niet gunstig is voor werkzaamheden.

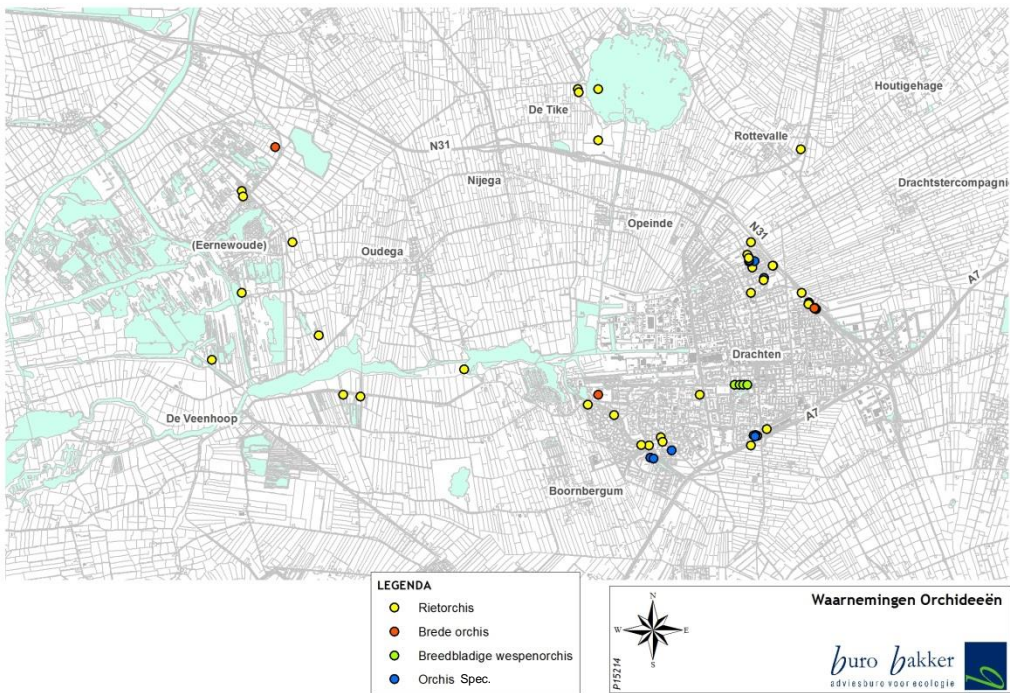

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Rietorchis												
Maaïen												
Brede orchis												
Maaïen												
Daslook												
Maaïen												
Waterdrieblad												
Maaïen												
Schonen												
Waterspitsmuis												
Maaïen												
Schonen												
Groene glazenmaker												
Schonen												
Gestreepte waterroofterver												
Schonen												
Kleine modderkruiper												
Schonen												
Grote modderkruiper												
Schonen												
Baggeren												
Vogels												
Snoeien sierheesters, jonge laanbeplanting												
Snoeien hagen, dichte strui- ken/coniferen, oude lanen												
Knotten van wilgen en snoei- en van monumentale bomen												

- Optimale periode voor uitvoering van werkzaamheden
- Acceptabele periode voor uitvoering van werkzaamheden
- Uitvoering van werkzaamheden voorkomen.

In de volgende paragraaf worden de soorten afzonderlijk besproken. Waar zijn ze aangetroffen, wat is het biotoop, wat moet worden aangepast in de beheerswerkzaamheden en een korte toelichting hierop. Iedere soort heeft hierin een eigen kaart. De aanwezigheid van zwaarder beschermde soorten heeft als gevolg dat het beheer aangepast moet worden uitgevoerd. Welke aanpassingen precies in het beheer moeten worden verwerkt, wordt uitgebreid beschreven bij de soortkaarten en beknopt en overzichtelijk verwerkt in de checklists.

Bij het volgen van de Natuurwaardenkaart, beheersmaatregelen en de checklists moet te alle tijde worden gecontroleerd op broedende vogels, ook als is het nog vóór begin maart of al na eind juli. Sommige soorten beginnen vroeger of eindigen later met broeden. Elk broedgeval is beschermd, ook al valt deze niet binnen de standaard periode.

5.4 Soortkaarten

Orchideeën (Tabel 2)	
	
<p>Biotoop Vrij voedselarme, kalkrijke en vochtige omstandigheden.</p>	<p>Beheer Maaien na zaadzetting (vanaf juli) en het maaisel enkele dagen laten liggen. Hierna afvoeren.</p>
<p>Locatie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Oever Hooglandswijk Drachten - Sportvelden Drachtster boys - Fennepark 	<p>Toelichting Gezien de aanwezigheid van de soort voldoet het maaibeheer op de groeilocaties. Door rekening te houden met de zaadzetting kan de plant zich mogelijk verder uitbreiden.</p>
<p>Brede orchis</p> 	<p>Rietorchis</p>

Daslook (Tabel 2)

Biotoop

Als stinzenplant in parken, landgoederen, parken en tuinen.

Beheer

Niet maaien tijdens bloei en groeiperiode tussen april en juni.

Locaties:

- Sydwende
- De Hoge Bomen
- De Emma
- Fietspad Kuinder
- Reidingpark

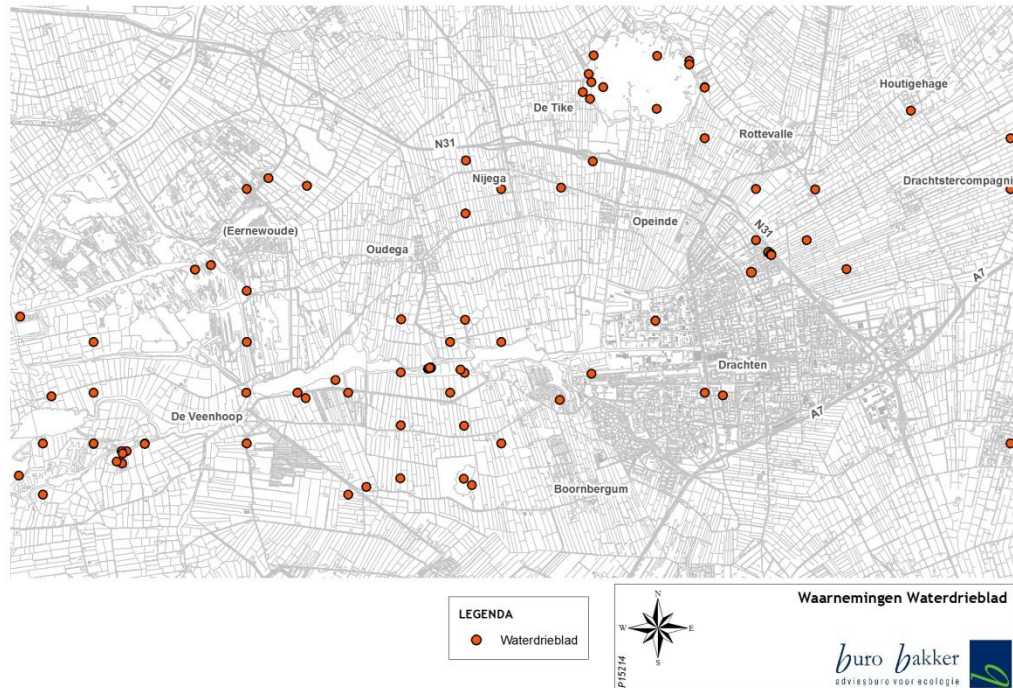
Toelichting

Daslook bloeit van april tot juni, waarna de plant bovengronds afsterft.

Daslook

Waterdrieblad (Tabel 2)

Beschrijving

Moerasplant, van voedselarme en licht zure omstandigheden. Vraagt permanent ondiep water.

Beheer

Hooguit één keer per jaar maaien en afvoeren vanaf september.

Locaties:

- Tussen Eendekroos en Waterlelie
- Oever Fennepark tussen Rietpol en Wâldwei
- Oevers Burmanialaan

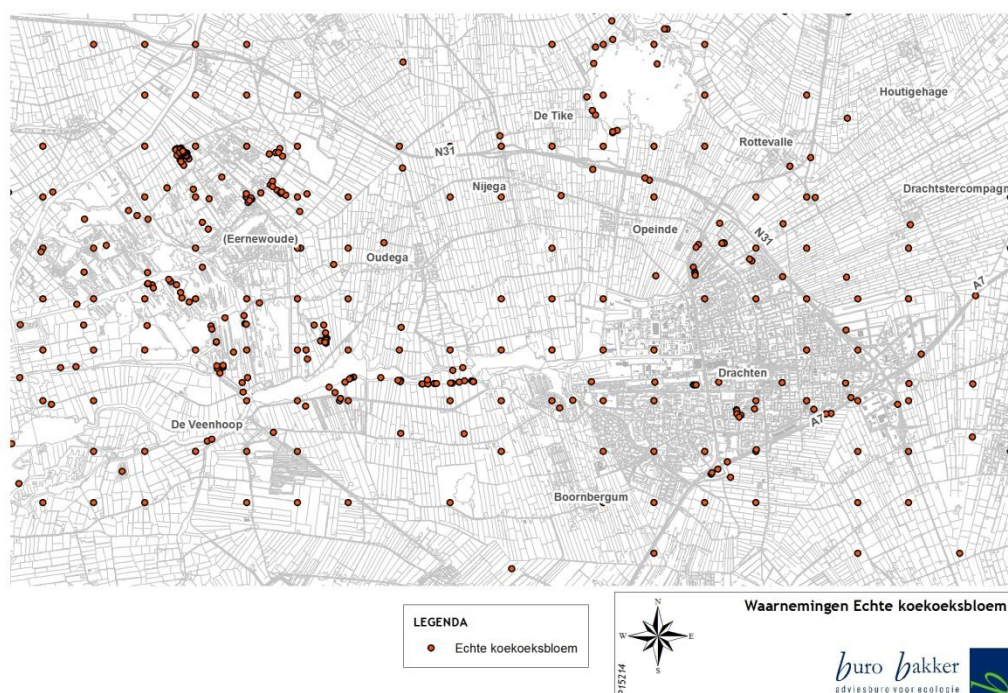
Toelichting

Waterdrieblad bloeit vroeg in het jaar maar doet er lang over om zaad te produceren. Afwezigheid van beheer is geen probleem zolang de locatie niet dichtgroeit met Riet of andere planten

Waterdrieblad in het Fennepark te Drachten

Echte Koekoeksbloem (niet beschermd, indicatorsoort)

Beschrijving

Deze aantrekkelijk bloeiende algemene plant is een indicator voor vrij voedselarme omstandigheden en een extensief maai-regime.

Beheer

Twee keer per jaar maaien en afvoeren in juli en september/oktober. De vegetatie wordt voor het eerst gemaaid in juli. Na zaadzetting in juli maaien en maaisel enige tijd laten liggen om vervolgens af te voeren

Locaties:

- Jelle Plantingastraat,
- Parkwijk
- Fennepark

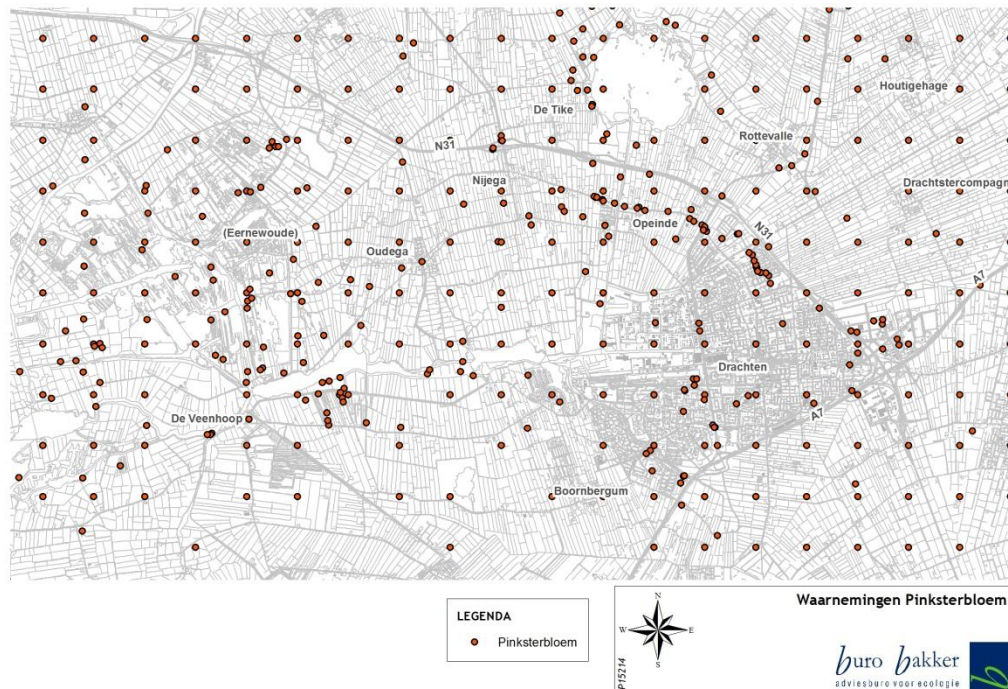
Toelichting

Bij een verdere verschraling door maaien en afvoeren kunnen op deze groeilocaties meer bijzondere planten verschijnen.

Echte koekoeksbloem met Oranjetip

Pinksterbloem (niet beschermd, indicatorsoort)

Beschrijving

De Pinksterbloem is in Nederland sterk achteruitgegaan maar nog steeds algemeen. Deze paarse bloem groeit op een vochtige bodem.

Beheer

Twee keer per jaar maaien en afvoeren in juni en september/oktober. Na zaadzetting in juni maaien en maaisel enige tijd laten liggen om vervolgens af te voeren.

Locaties:

- Drachtster heawei,
- Jelle Plantingastraat,
- Waterlelie
- Komisjewei Opeinde

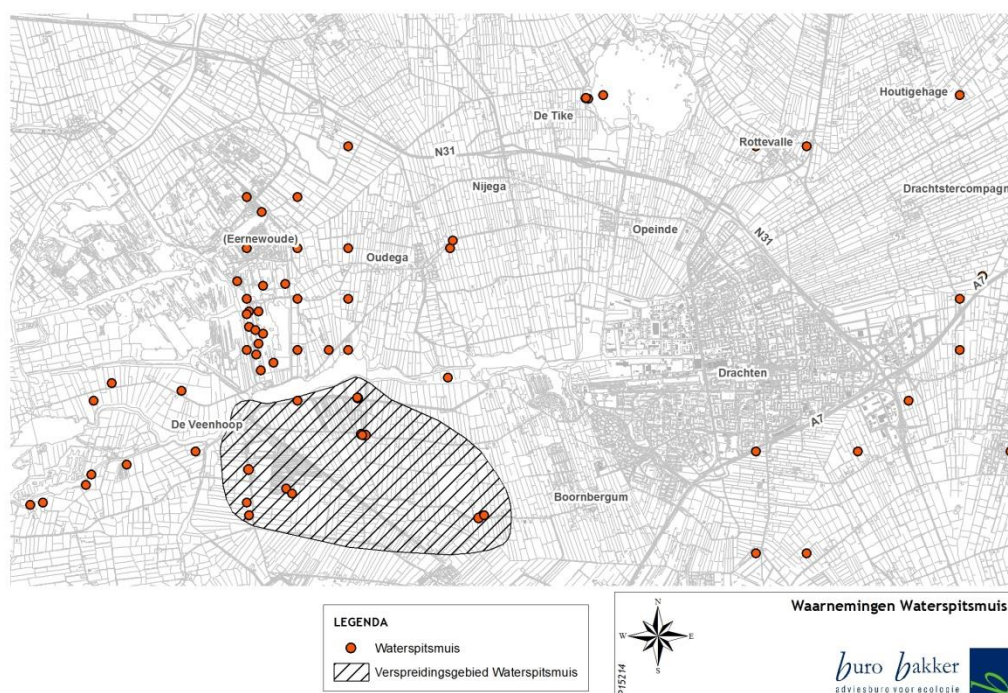
Toelichting

Groeiplaatsen van Pinksterbloem zijn soms uitbundig paars gekleurd en zijn altijd (zeer) nat en bieden daardoor mogelijkheden voor bloemrijke graslanden uit het dotterbloemverbond.

Pinksterbloem

Waterspitsmuis (Tabel 3)

Beschrijving

Sloten met schoon water, onderwatervegetatie en rijk begroeide oevers. Vaak is er een rijk onderwaterleven aanwezig.

Beheer

Gefaseerd schonen (hekkelen) en maaien: 50% van de vegetatie moet blijven bestaan. Uitvoeren tussen oktober en maart.

Locaties:

- Bûtendiken nabij de Veenhoop
- Drachtster Heawei
- Krite
- Kraenlanswei

Toelichting

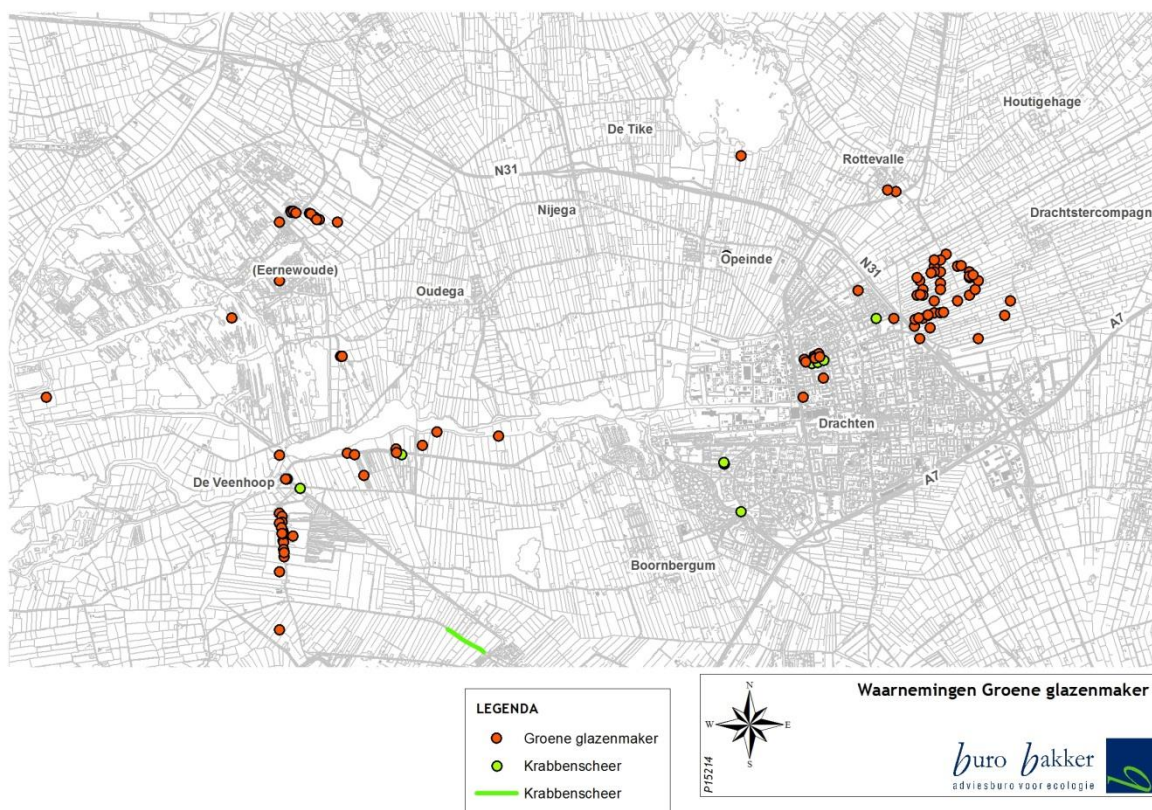
Bij het gefaseerd schonen wordt de helft van de (water)vegetatie achtergelaten. Dit kan op twee manieren:

1. Laat vanaf de oever één meter vegetatie staan.
2. Maai van één sloot 1 oever wel en 1 oever niet.

Waterspitsmuis

Groene glazenmaker (Tabel 3)

Biotoop

Sloten en waterpartijen met Krabbescheer waarbij matten van minstens 2 m² zijn gevormd.

Locaties:

- Bermsloten Kraenlanswei
- Bermsloten Bûtendiken
- Waterpartij langs de Meer
- Agrarisch gebied tussen Drachten en Drachtstercompagnie

Beheer

Gefaseerd schonen (hekkelen) van de Krabbescheervegetatie: laat 50% ongemoeid. Schoonsel één laag dik op de oever leggen en drie dagen laten liggen. Start na september.

Toelichting

Hier geldt dat bij het schonen de helft moet blijven staan. Dit deel kan dan het jaar daarop weer worden verwijderd. Leg het schoonsel slechts één laag dik op de oever zodat larven van de Groene glazenmaker op eigen kracht weer terug kunnen kruipen naar het water.

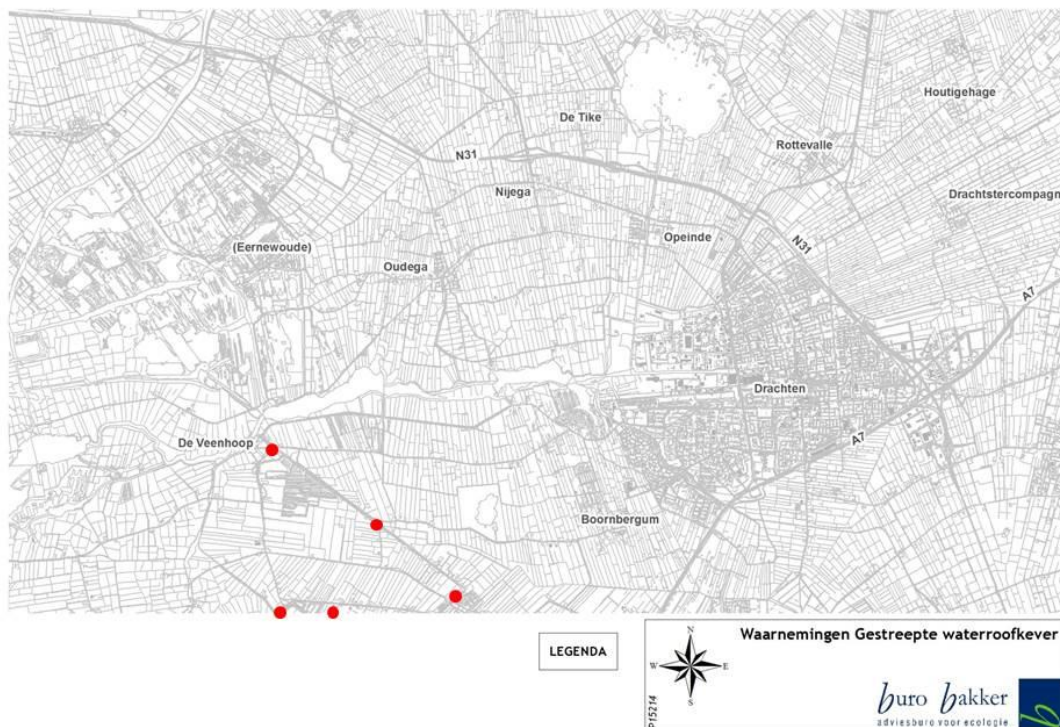
Groene glazenmaker man

Groene glazenmaker vrouw

Gestreepte waterroofkever (Tabel 3)

Biotoop

Sloten en waterpartijen met goede waterkwaliteit en dichte oevervegetatie.

Beheer

Gefaseerd schonen (hekkelen) van de watergang: laat 50% ongemoeid. Bagger op de kant uitspreiden en aangetroffen dieren teruggoien. Werkzaamheden uitvoeren in periode oktober-half mei

Locaties:

- Bermsloten Kraenlanswei
- Bermsloten Bûtendiken
- kruising Gearen - Domela Nieuwenhuisweg

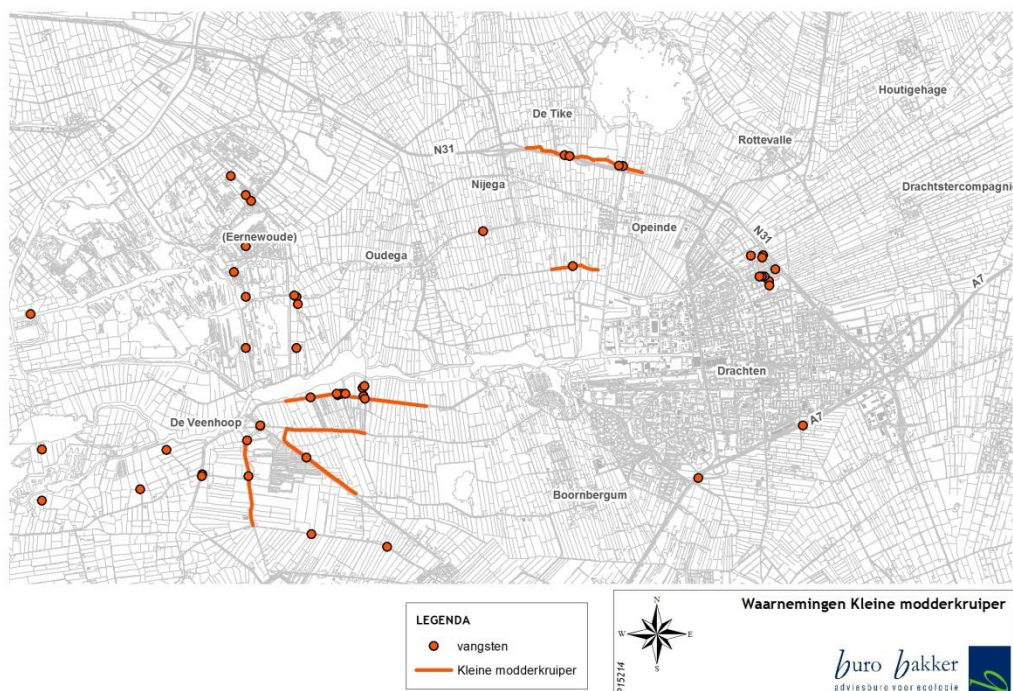
Toelichting

Hier geldt dat bij het schonen de helft moet blijven staan. Dit deel kan dan het jaar daarop weer worden verwijderd.

Gestreepte waterroofkever

Kleine modderkruiper (Tabel 2)

Beschrijving

Sloten met helder water, voorzien van matige onderwatervegetatie.

Beheer

Gefaseerd schonen (hekkelen) van de onderwatervegetatie. Hierbij moet 30% van de oorspronkelijke bedekking ongemoeid worden gelaten. Tevens niet diep over de bodem schrapen.

Locaties:

- Sloot langs Bûtendiken
- Sloot langs Kanaeldyk
- Sloten langs Kraenlanswei
- Sloot langs Drachtster Heawei
- Sloot langs It Heech
- Sloot ten noorden van de Wâldwei ten zuiden van de Leijen.
- Fennepark

Toelichting

Door ongeveer 30% van de onderwatervegetatie te laten bestaan wordt het leefgebied van de Kleine modderkruiper gewaarborgd. Het voedsel van deze vissoort verschuilt zich hier ook is en de zorgt voor dekking voor predatoren. De Kleine modderkruiper verschuilt zich overdag en bij onraad ondiep in de modder op de bodem van de sloot. Door niet over de bodem te schrapen worden de vissen niet meegenomen met het schoonsel.

Kleine modderkruiper

Grote modderkruiper (Tabel 3)

Beschrijving

Verlande sloten met rijke watervegetatie.

Beheer

Gefaseerd schonen en baggeren van de onderwatervegetatie. Hierbij moet 30% van de watergang ongemoeid worden gelaten. Eventueel uitgebaggerde exemplaren terugzetten

Locaties:

- Omgeving Kanaeldyk
- Omgeving Eastersanning
- Oeverlanden Leijen

Toelichting

Wanneer sloten worden geschoond of gebaggerd binnen de leefgebieden van de Grote modderkruiper, dient er rekening te worden gehouden met de aanwezigheid van deze zeldzame soort. Dit geldt met name voor verlande sloten met een dikke laag bagger en rijke watervegetatie.

Grote modderkruiper

Vogels	
<p>Beschrijving</p> <p>Vogels kunnen op zeer veel en uiteenlopende plaatsen tot broeden komen.</p>	<p>Beheer</p> <p>Buiten het broedseizoen geldt in principe een vrijstelling voor snoeien, maar dan geldt dat als er zich toch broedende vogels bevinden, deze ook dan strikt beschermd zijn. Let hierbij ook op vogels die in de oever broeden zoals Wilde eend en Meerkoet.</p> <p>Binnen het broedseizoen kan soms ook gewerkt worden. Dit is afhankelijk van de situatie. Bepaalde opgaande beplanting is minder geschikt als broedgelegenheid. Dit zijn meestal sierheesters met een losse structuur, jonge laanbeplanting en andere jonge en ijle bomen. Ook zeer intensief gebruikte delen, vooral waar veel voetgangers en fietsers vlakbij passeren zijn snel minder geschikt. Deze kunnen, nadat er is vastgesteld dat er zich geen broedende vogels in bevinden, in het broedseizoen worden gesnoeid.</p>
<p>Locaties:</p> <ul style="list-style-type: none"> - De hele gemeente 	<p>Toelichting</p> <p>Het broedseizoen loopt grofweg van maart tot juli, maar sommige soorten zoals duiven en uilen beginnen al in februari of zelfs in januari (Bosuil). Andere soorten zoals de Torenvalk, maar ook bepaalde duiven kunnen doorbroeden tot in augustus of zelfs september, afhankelijk van het weer.</p>
	
Eksternest met Eksters	Buizerdnest (jaarrond beschermd)

5.5 Werkprotocollen

In de voorbereiding van de beheerwerkzaamheden dient middels de checklist zekerheid verkregen te worden over onder meer de volgende aspecten:

- Is er sprake van bestendig beheer en onderhoud?
- Vallen de werkzaamheden binnen of buiten het broedseizoen;
- Of er op de locatie waar gewerkt gaat worden (mogelijk) beschermde soorten aanwezig zijn.

Zodra deze aspecten bekend en/of gecontroleerd zijn, treden de werkprotocollen in werking (werkprotocol A of werkprotocol B). In werkprotocol A staan de uit te voeren acties indien op de natuurwaardenkaart is geconstateerd dat zich zwaarder beschermde soorten (tabel 2 en 3) op of in de directe nabijheid van de werkzaamheden kunnen bevinden. In werkprotocol B worden de uit te voeren acties behandeld indien er uitsluitend niet of licht beschermde soorten zich op de locatie van de werkzaamheden bevinden.

Checklist			
1	Is er sprake van bestendig beheer en onderhoud?*	Ja	Ga naar vraag 2
		Nee	Volg schema B op pagina 18
2	Valt de datum buiten het broedseizoen (1 maart tot 15 juli)?	Ja	Ga naar vraag 3
		Nee	Er mag niet gewerkt worden, tenzij met zekerheid is gesteld dat zich in de te beheren eenheid geen broedende vogels bevinden. Ga in dat geval verder naar vraag 3.
3	Is de natuurwaardenkaart gecontroleerd?	Ja	Ga naar vraag 4
		Nee	Controleer de natuurwaardenkaart en ga door naar vraag 4
4	Zijn er zwaarder beschermde soorten (tabel 2 of 3) aanwezig volgens de natuurwaardenkaart?	Ja	Volg schema A op pagina 35
		Nee	Volg schema B op pagina 36

*Bestendig beheer en onderhoud betreft voortzetting van het (reguliere) onderhoud gericht op behoud van de bestaande situatie. Als door de werkzaamheden de situatie zal wijzigen, is gesprake van niet bestendig beheer of van een ruimtelijke ingreep. De gedragscode is niet van toepassing op ruimtelijke ingrepen.

Werkprotocol A: Zorgvuldig handelen (Tabel 2 en 3)			
Beheersmaatregel		Te beheren eenheid	Actie
Regulier beheer en onderhoud	Maaien	Berm/oever met Riet-orchis	Maaien na 1 augustus en maaisel een week laten liggen zodat zaden af kunnen vallen. Daarna afvoeren.
		Oever/grasland met Waterdrieblad	Max. 1x per jaar maaien vanaf september
		Bosplantsoen met Prachtklokje	Niet maaien
		Park met Daslook	Maaien na juni
		Oever met Waterspitsmuis	Deel vd begroeiing laten staan, zodat dekking overblijft. Per oever delen laten staan of één oever wel en één oever niet maaien. Uitvoeren tussen oktober en maart.
		Geen van bovenstaande	Regulier maaien
	Hekken/schonen	Water met Groene glazenmaker (Krabbescheer)	Over de lengte van de sloot de helft van de krabbescheer laten zitten. Planten drie dagen op de oever laten liggen, zodat larven terug kunnen kruipen naar het water. Leg telkens maar één laag op de oever. Uitvoeren vanaf oktober.
		Water met Kleine modderkruiper	De helft van de onderwaterbegroeiing ongemoeid laten. Schoonsel drie dagen op de oever laten liggen, zodat fauna terug kan kruipen naar het water. Leg telkens maar één laag op de oever. Uitvoeren tussen 15 juli en 1 november (beste maanden zijn sept en okt). Niet uitvoeren bij watertemperatuur <10 °C.
		Water met Waterspitsmuis	De helft van de onderwaterbegroeiing ongemoeid laten, zodat voedsellocaties blijven bestaan. Uitvoeren tussen oktober en maart.
		Geen van bovenstaande	Regulier hekkelen/schonen
	Bomen-snoei	Sierheesters, jonge laanbeplanting	Na vaststelling géén broedgevallen snoei tijdens broedseizoen mogelijk. Snoeiafval zo spoedig mogelijk, uiterlijk binnen een week ruimen in verband met mogelijke vestiging van bijvoorbeeld Steenmarter.
		Dichte struiken/ coniferen, oude laanbeplanting	Snoei niet mogelijk tijdens broedseizoen. Werkzaamheden plannen voor 1 maart of na 31 juli.
		Knotwilgen en monumentale bomen	Snoei niet mogelijk tijdens broedseizoen. Werkzaamheden plannen voor 1 maart of na 31 juli.
Ruimtelijke ingrepen	Slotendempen	Alle beschermde natuurwaarden ter plaatse (natuurwaardenkaart!)	Ontheffing aanvragen (Let op: dit is een procedure die enkele maanden in beslag kan nemen)

	Sloten baggeren	Alle beschermde natuurwaarden ter plaatse (natuurwaardenkaart!)	Ontheffing aanvragen (Let op: dit is een procedure die enkele maanden in beslag kan nemen)
	Bomenkap en overige	Ongeacht de natuurwaardenkaart	Ecologisch onderzoek uitvoeren naar beschermde soorten
		Holtes aanwezig?	Ecologisch onderzoek uitvoeren naar vogels en vleermuizen en een ecologisch werkprotocol laten opstellen. Mogelijk is een ontheffingsaanvraag aan de orde. Ook kunnen de bomen met holtes worden behouden.

Werkprotocol B: Zorgplicht (Tabel 1 en niet beschermde soorten)			
Beheersmaatregel		Te beheren eenheid	Actie
Regulier beheren onderhoud	Maaien	Bermen algemeen (amfibieën, (spits)muizen, vogels)	Plaats de werkrichting zo dat eventueel aanwezige dieren kunnen vluchten, bijvoorbeeld van drukke weg naar rustige zone.
		Begroeide oevers algemeen (amfibieën, (spits)muizen, vogels)	Plaats de werkrichting zo dat eventueel aanwezige dieren kunnen vluchten, van land naar water.
	Hekkelen/schonen	Water algemeen (amfibieën, vissen, vogels)	Laat het schoonsel ten minste twee dagen op de oever liggen, zodat fauna naar het water kan terugkeren. Indien mogelijk de werkrichting zo bepalen dat dieren kunnen vluchten. Leg telkens maar één laag op de oever.
	Bomen-snoei	Sierheesters, jonge laanbeplanting	Na vaststelling géén broedgevallen snoei tijdens broedseizoen mogelijk
		Dichte struiken/ coniferen, oude laanbeplanting	Snoei niet mogelijk tijdens broedseizoen. Werkzaamheden plannen voor 1 maart of na 31 juli.
		Knotwilgen en monumentale bomen	Snoei niet mogelijk tijdens broedseizoen. Werkzaamheden plannen voor 1 maart of na 31 juli.
Ruimtelijke ingrepen	Sloten dempen	Sloten algemeen	Zorg dat vissen en amfibieën een vluchtweg hebben en niet ingesloten raken.
	Sloten baggeren	Sloten algemeen	Zorg dat vissen en amfibieën een vluchtweg hebben en niet ingesloten raken.
	De handelingen die behoren bij overige ruimtelijke ingrepen zijn specifiek per ingreep. Hiervoor is op voorhand geen standaardactie voor de benoemen.		

5.6 Voorwaarden werkprotocollen

- De in het werkprotocol aangegeven planning en werkwijze worden door de uitvoerders van het werk nauwkeurig nageleefd;
- Gemeente Smallerland zorgt er voor dat de inhoud van de werkprotocollen bij alle betrokkenen bekend is. Dit wordt gedaan door voorafgaand aan een project een toolbox-meeting te houden.
- Bij aanbestedingen zorgt de gemeente Smallerland er voor dat in de aanbesteding, uitvoeringscontracten en bestekken de werkprotocollen voldoende geborgd zijn. Dit wordt gedaan door toezichthouders in te schakelen die toezien op de uitvoering en wanneer nodig de werkzaamheden stil kunnen leggen.
- Afwijken van de werkprotocollen kan alleen in overleg met een erkend ecooloog.
- In het geval beschermde soorten in het werkgebied worden aangetroffen, die niet zijn beschreven in soortkaarten, dient contact opgenomen te worden met een erkend ecooloog.

6 | Monitoring en evaluatie

Als wordt afgeweken van de werkprotocollen kan dit gevolgen hebben voor de vrijstelling van de ontheffingsplicht van de Flora- en faunawet. Door de uitvoering van de werkprotocollen te monitoren en evalueren wordt dit inzichtelijk en kan tijdig worden bijgestuurd. Ook is monitoring relevant in verband met het voorkomen van soorten. Monitoring en evaluatie zorgen ervoor het aantoonbaar maken en borging dat de werkzaamheden in lijn met de gedragscode worden uitgevoerd en overtredingen van de Flora- en faunawet of van het soortenonderdeel van de nieuwe Wet natuurbescherming worden voorkomen.

6.1 Monitoring

Voor de Gemeente Smallingerland is het aan te bevelen om eens in de drie jaar een inventarisatie naar soorten van de Habitatrichtlijn (Poelkikker, Heikikker, Groene glazenmaker en Gestreepte waterroofkever) uit te voeren. Naar de minder strikt beschermde soorten (Waterspitsmuis, grote modderkruiper) volstaat een onderzoek van eens in de vijf jaar. Dit zijn de termijnen die nu onder de huidige Flora- en faunawet worden geëist. Het is nu nog niet bekend hoe de nieuwe Wet natuurbescherming hiermee om zal gaan, zeer waarschijnlijk zullen dezelfde termijnen worden geëist.

Tussentijdse waarnemingen die bij de gemeente gemeld worden of door buitendienstmedewerkers worden gedaan, moeten worden verzameld, zodat deze in de monitoring opgenomen kunnen worden.

6.2 Evaluatie

Na een jaar werken met de werkprotocollen is het raadzaam de logboeken, opgedane ervaringen en waargenomen beschermde soorten te evalueren. Afhankelijk van de uitkomsten van deze evaluatie kan worden bepaald wanneer een volgende evaluatie wenselijk is.

7 | Literatuur

Bergmans W. & A. Zuiderwijk (1986); Atlas van de Nederlandse amfibieën en reptielen en hun bedreiging. KNNV Uitgeverij, Hoogwoud.

Bogert H. van den (2005); Heikikkers in Fryslân, de diversiteit van Heikikker-biotopen in Friesland. RAVON nr 21, jaargang 7 nr 3, Nijmegen.

Buro Bakker (2010); Gedragscode bestendig beheer groenvoorzieningen voor de gemeente Smaltingerland. Buro Bakker, Assen.

Creemers R & Delft van J. & (RAVON) (redactie) (2009); De amfibieën en reptielen van Nederland. Nederlandse fauna 9. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, European Invertebrate Survey - Nederland, Leiden.

De Boer E.P. (2006); De Groene glazenmaker en de Krabbescheerlevensgemeenschap in Friesland, Stichting Landschapsbeheer Friesland, Beetsterzwaag

Kalkman V.J., Ketelaar R. & Groenendijk D. (2002); De Nederlandse libellen (Odonata). Nederlandse fauna 4. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey - Nederland, Leiden.

Koese B., E.P. de Boer, J.G.M. Cuppen, J. Schut & J. Tienstra (2008); De Gestreepte waterroofkever in Zuidoost-Friesland: inhaalslag 2008. – EIS-Nederland, Leiden.

Kranenburg J., Struijk R., Broekelkamp E., Kuijsten W., Spikmans F. & P. Frigge (2008); Verspreidingsonderzoek vissen 2007. RAVON, Nijmegen.

Krekels R., & Th. De Jong; Krabbescheer en Groene glazenmaker in Noord-Nederland. Bureau Natuurbalans - Limes Divergens, Nijmegen.

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit; Buiten aan het werk? Brochure.

Provinciale staten Fryslân (2006); Ecologische verbindingzones in Fryslân.

Weeda E.J., Westra R., Westra Ch. & T. Westra (1985); Nederlandse oecologische flora. Wilde planten en hun relaties 1. KNNV Uitgeverij/IVN, Haarlem.

Weeda E.J., Westra R., Westra Ch. & T. Westra (1987); Nederlandse oecologische flora. Wilde planten en hun relaties 2. KNNV Uitgeverij/IVN, Haarlem.

Weeda E.J., Westra R., Westra Ch. & T. Westra (1988); Nederlandse oecologische flora. Wilde planten en hun relaties 3. KNNV Uitgeverij/IVN, Haarlem.

Weeda E.J., Westra R., Westra Ch. & T. Westra (1991); Nederlandse oecologische flora. Wilde planten en hun relaties 4. KNNV Uitgeverij/IVN, Haarlem.

Weeda E.J., Westra R., Westra Ch. & T. Westra (1994); Nederlandse oecologische flora. Wilde planten en hun relaties 5. KNNV Uitgeverij/IVN, Haarlem.

Geraadpleegde internetpagina's:

www.NDFF.nl

www.minlnv.nl

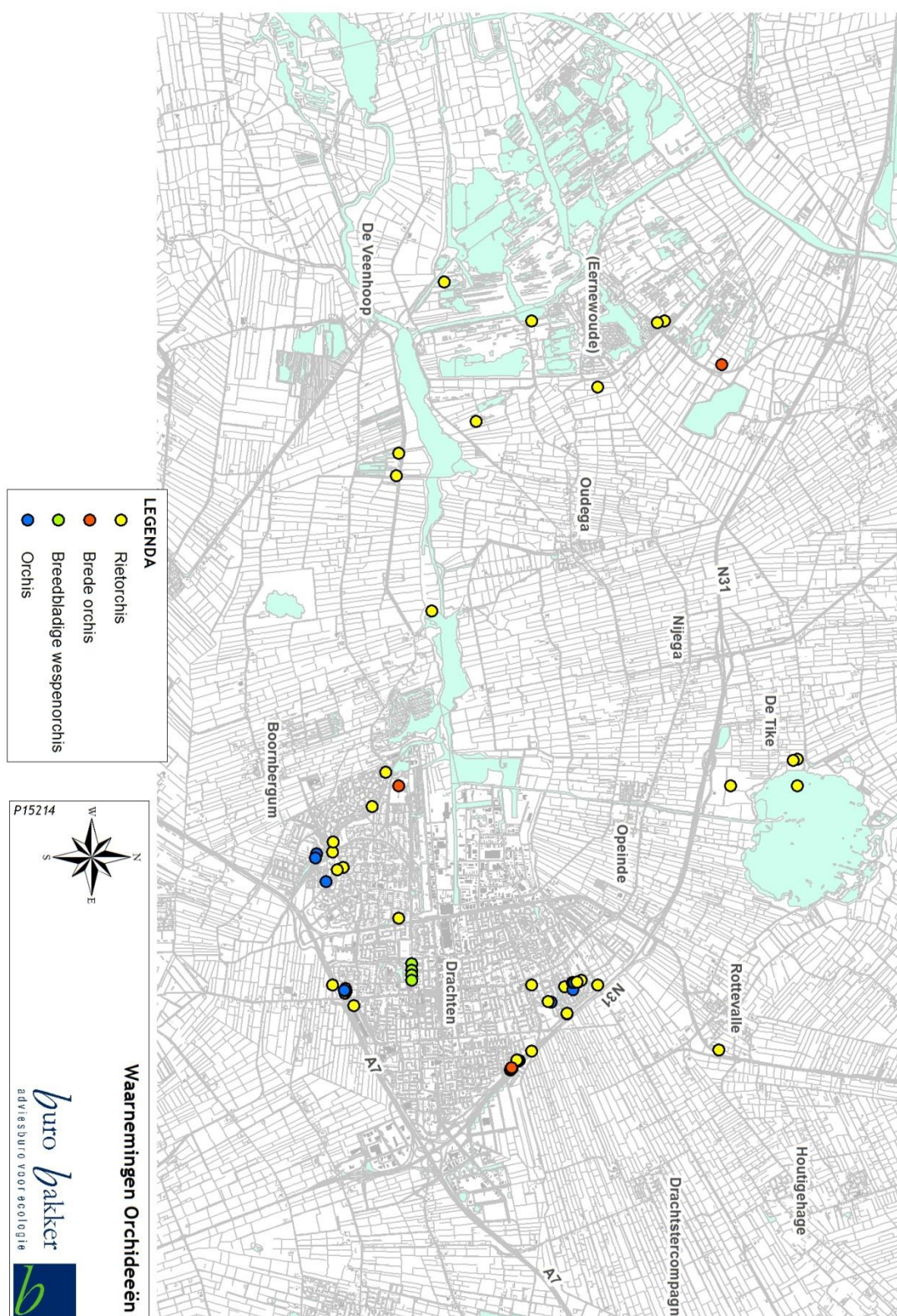
www.ravon.nl

www.telmee.nl
www.waarneming.nl

B 1.1 Verspreidingskaarten flora en fauna

- 1. ORCHIDEEN**
- 2. DASLOOK**
- 3. WATERDRIEBLAD**
- 4. ECHTE KOEKOEKSBLOEM**
- 5. PINKSTERBLOEM**
- 6. WATERSPITSMUIS**
- 7. KLEINE MODDERKRUIPER**
- 8. GROENE GLAZENMAKER**
- 9. GESTREEPTE WATERROOFKEVER**

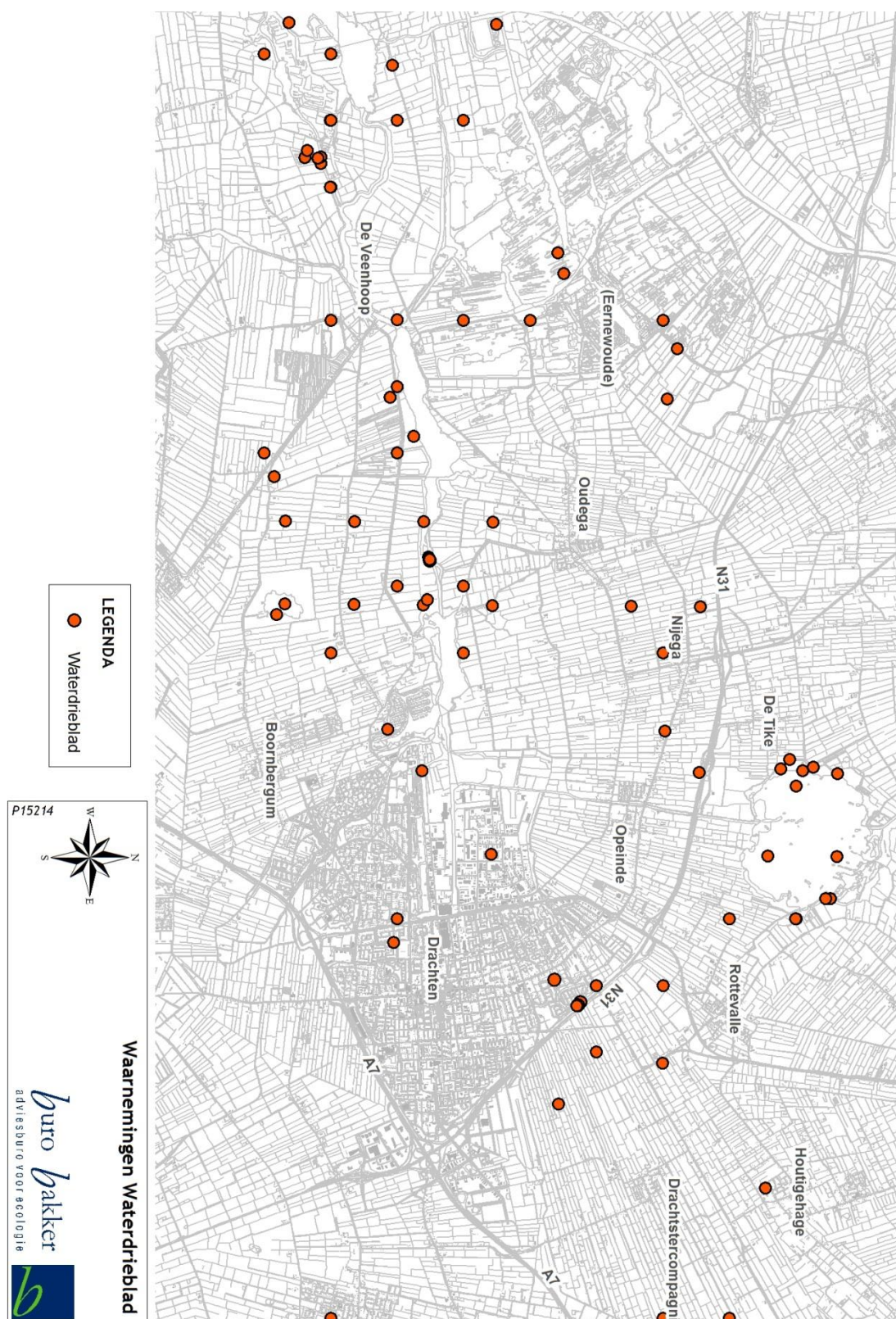
1. ORCHIDEEN

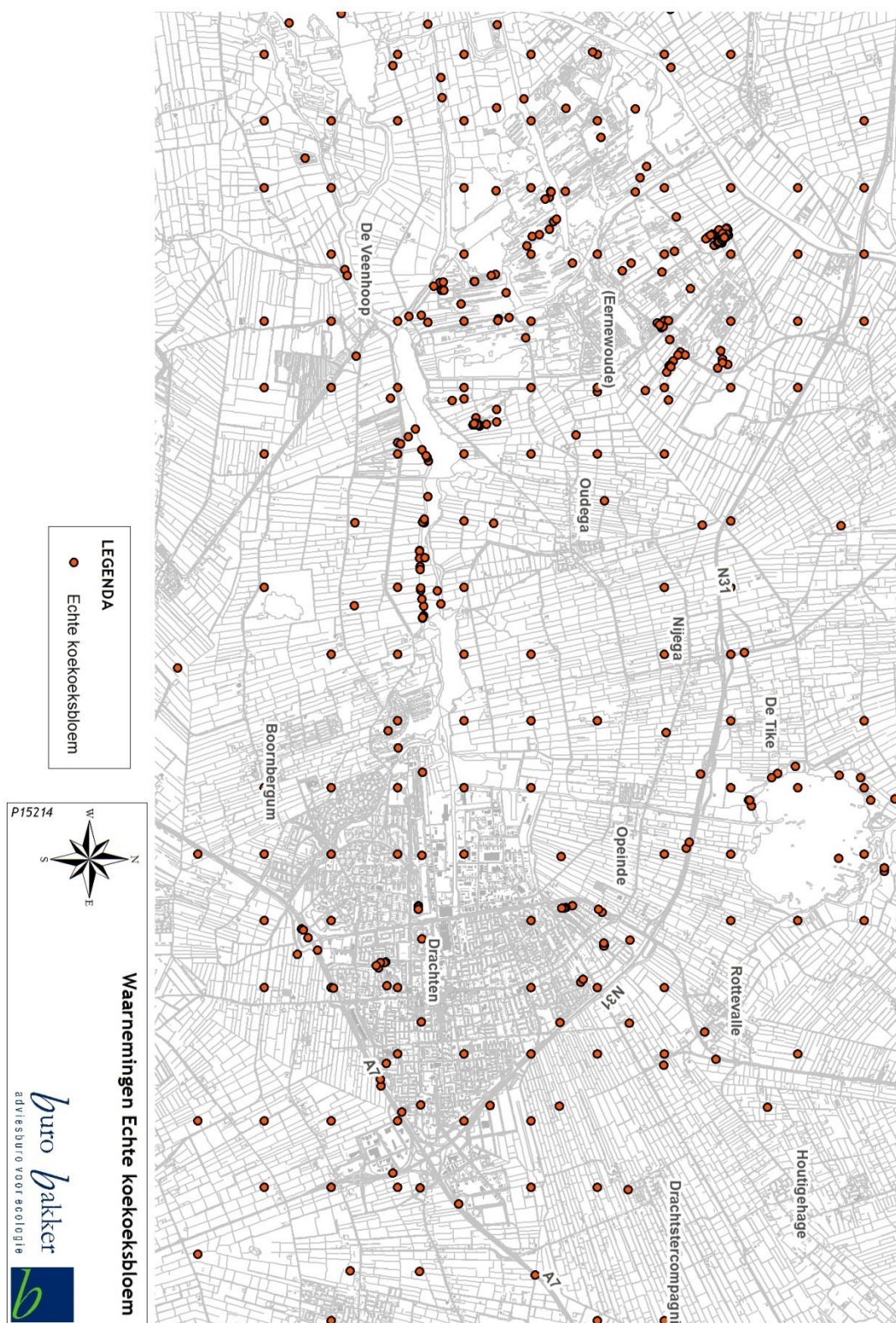
2. DASLOOK

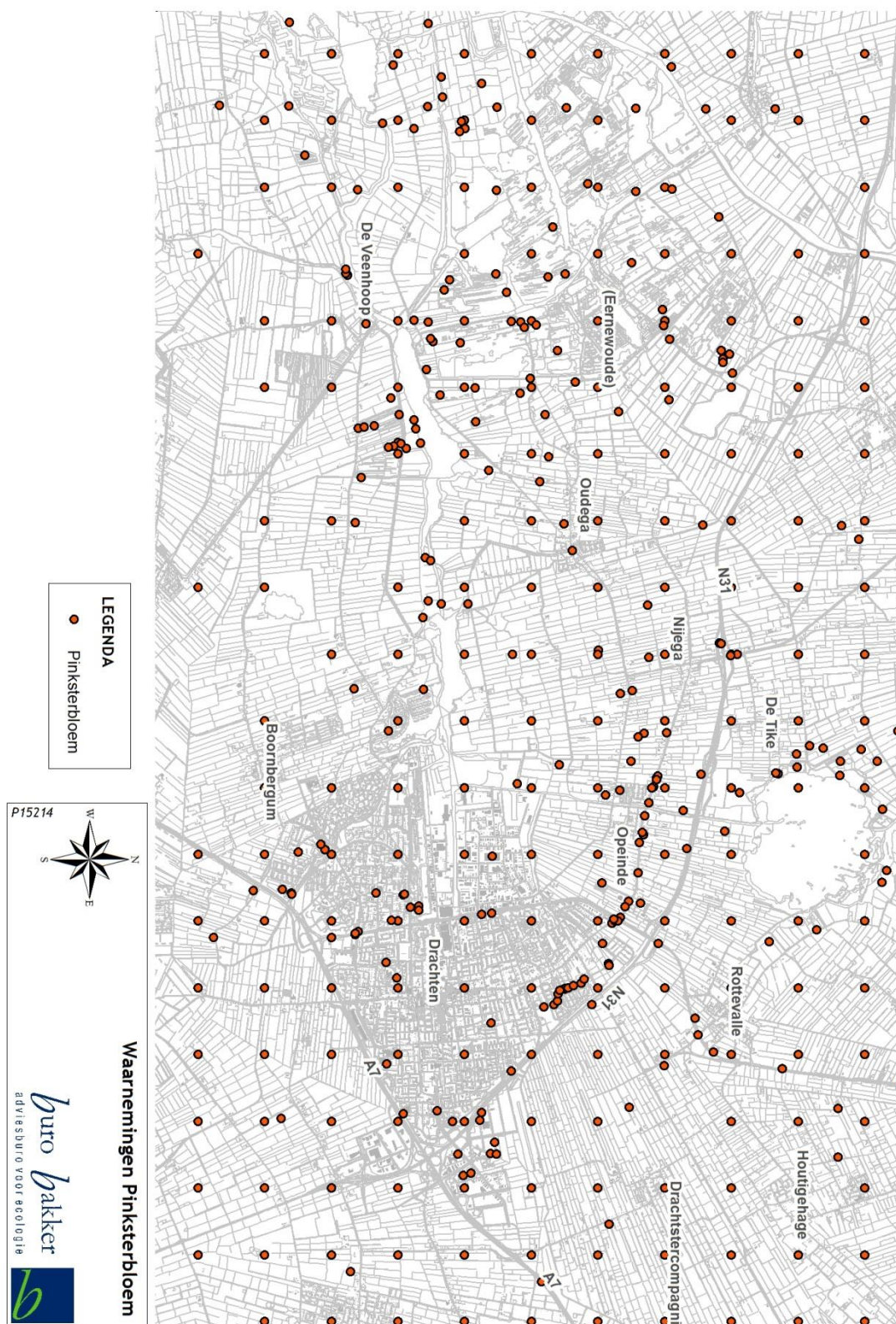
3. WATERDRIEBLAD

4. ECHTE KOEKOEKSBLOEM

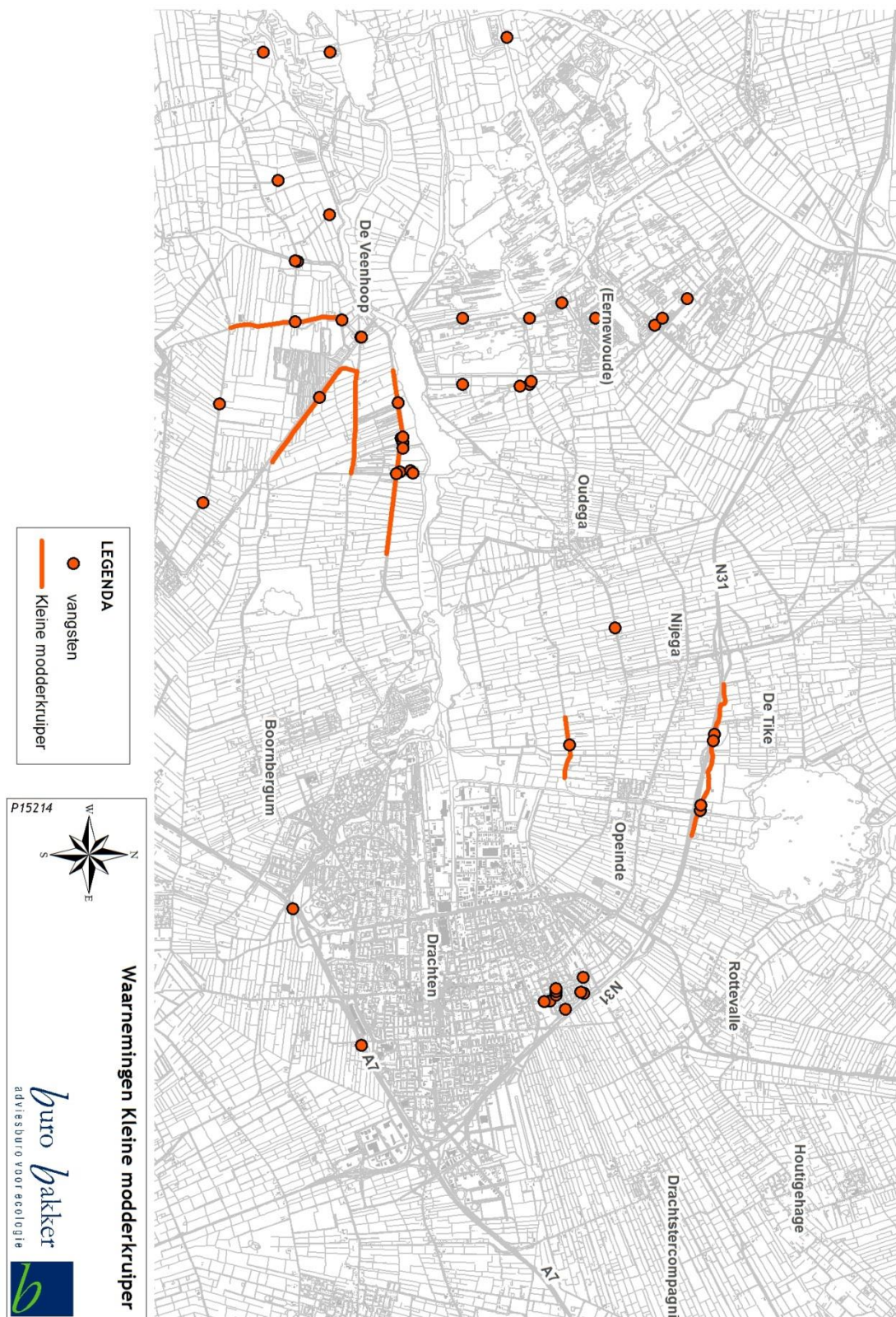
5. PINKSTERBLOEM

6. WATERSPITSMUIS

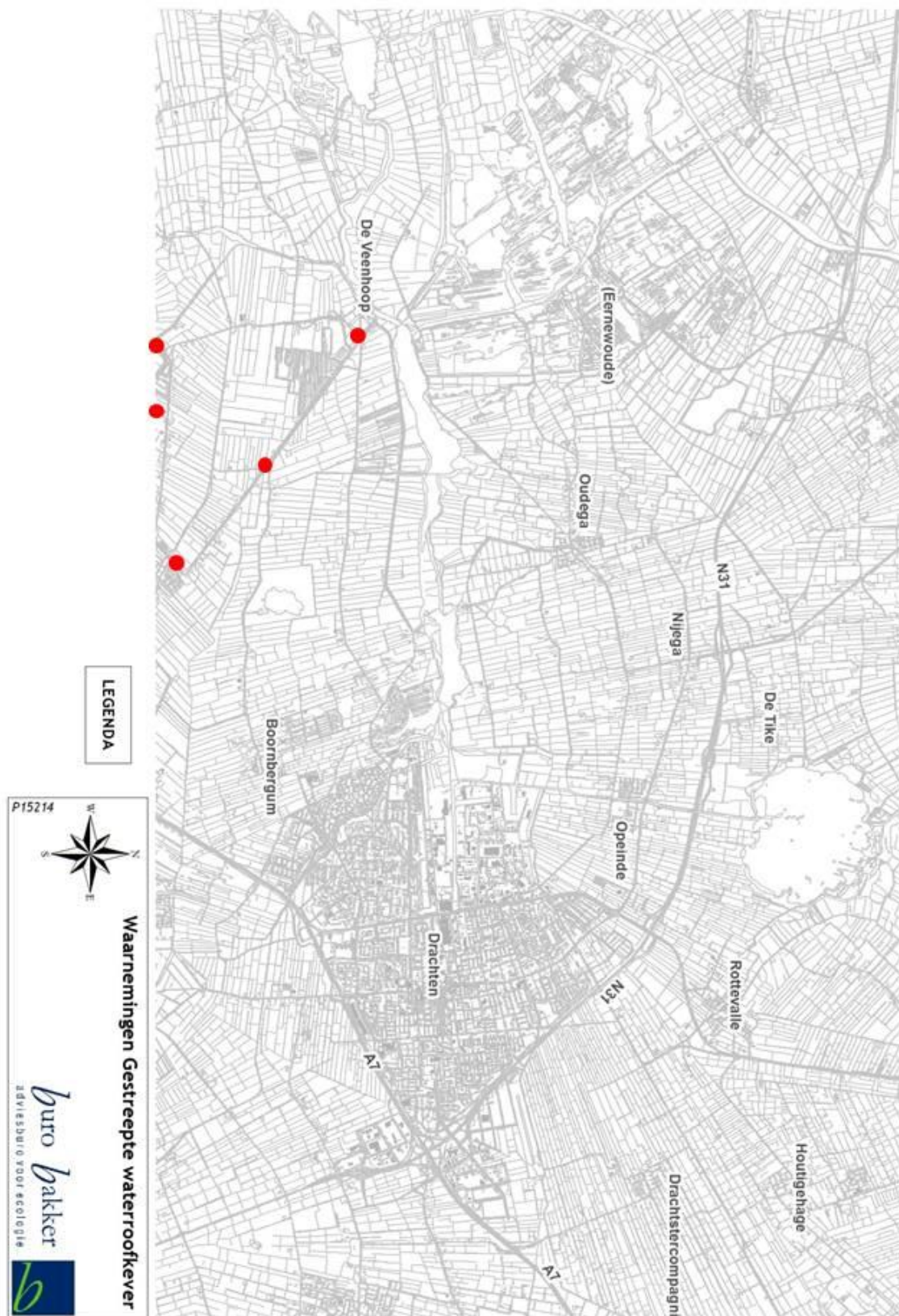
7. KLEINE MODDERKRUIPER

8. GROENE GLAZENMAKER

9. GESTREEPTE WATERROOFKEVER

<Voeg hier de afbeelding in>

Colofon

Opdrachtgever

Gemeente Smallingerland

Contactpersoon

dhr. A. de Vries

Uitgevoerd door

Buro Bakker adviesburo voor ecologie

Weiersloop 9

Postbus 10034 | 9400 CA Assen

T 0592 - 313389 | info@burobakker.nl

www.burobakker.nl

Projectleiding

M. Salomons

Rapportage

R. Zwerver & M. Salomons

Veldwerk

R. Zwerver

Tekenwerk en GIS

H. Dijkhuizen

© Buro Bakker adviesburo voor ecologie

Gebruik en overname van gegevens alleen
toegestaan met volledige bronvermelding.

Wijze van citeren

Buro Bakker (2016); Actualisatie gedragscode voor de
gemeente Smallingerland. Rapport P15214, Assen.

Foto's: Rudmer Zwerver